

I. ЛОЗОВИИ

Досвід застосування вказівок т. Сталіна та практика боротьби проти зрівнялівки по заводах м. Харкова *)

Третього вирішального року соціалістичної п'ятирічки одним з важливіших завдань народньо-господарського плану є піднесення продукційності праці на 28% і зниження собівартості на 10%. Здійснення цього уможливорюється прискоренням темпів соціалістичного будівництва.

Перед партією стоїть на сьогодні завдання далі поширювати базу соціалістичного нагромадження та на вищий щабель піднести культурно-матеріальний стан і обслуговування робітників. Це двоєдиний процес,—процес обумовлений неухильним піднесенням продукційності праці.

Отже, відповідне піднесення якості роботи наших підприємств є те основне, за що по-більшовицькому мусить боротися керівництво, партійні й громадські організації заводів та фабрик.

Поширені вимоги, що стоять перед нашою промисловістю і всім народнім господарством, викликані, звичайно, тими величезними соціально-економічними зрушеннями, які ми маємо року завершення фундаменту соціалістичної економіки.

Отже, за нових умов і за нових завдань, щоб їх здійснити, треба рішуче порвати з старими віджитими способами керівництва та ставленням до роботи, що куди поскладнішала.

А здійснити нові, поширені й поглиблені завдання сучасного етапу соціалістичного будівництва можливо лише за умов неухильного, до кінця послідовного застосування чітко, ясно, по-ленінському зформульованих, шести історично-програмових вказівок т. Сталіна.

З того часу як т. Сталін висловив свою історичну промову, щодо нових завдань господарського будівництва, минуло близько 3 місяців, а тому безперечно є повна можливість і доконечна потреба перевірити практику застосування цих вказівок, зокрема на найбільших підприємствах м. Харкова.

Тарифні сітки підприємств та їх аналіза

Для всіх робітників обстежених заводів м. Харкова існує 8-розрядна тарифна сітка з співвідношенням 1-го розряду до 8-го як 1 до 2,8. Для техперсоналу — 16-розрядна з співвідношенням 1 до 4 (для більшості заводів).

*) З матеріалів спеціального обстеження бригади інституту економічних досліджень при Держплані 8 найбільших заводів м. Харкова. (стан на 25.X).

Всі тарифні сітки побудовано за одним принципом. Для прикладу наведемо сітку, якою дотепер користувалися та ще частково користуються й тепер на заводі ім. Шевченка:

РОЗРЯДИ:	1	2	3	4	5	6	7	8
Тарифні коефіцієнти	1	1.20	1.45	1.70	1.95	2.20	2.50	2.80
Коефіцієнт приросту у %	—	20,0	20,8	17,2	14,7	12,8	13,6	12,0

Що ж ми маємо? Тарифні коефіцієнти побудовані в такий спосіб, що чим вищий розряд, тим менший процент приросту: 3 розряд від 2 має тарифний коефіцієнт більший на 20,8%, а наприклад, 6 від 5—вже на 12,8%. Тут спадна крива.

А на ХПЗ існує ще й досі ось така сітка:

РОЗРЯДИ	1	2	3	4	5	6	7	8
Тарифні коефіцієнти	1.0	1,2	1.47	1.67	1.87	2.07	2.33	2.8
Коефіцієнт приросту %	—	20,0	22,5	13,6	12,0	10,7	12,6	20,2

У цій сітці теж саме, але в інших числових виразах, наприклад: 3-й розряд має тарифний коефіцієнт більший від 2 розряду вже на 22,5%, а за те 6-й від 5-го всього навсього на 10,7%.

Цілком природно, що така побудова тарифних сіток,—не стимулює росту продукційності праці робітника, не стимулює піднесення його кваліфікації, не стимулює бажання оволодіти технікою і не стимулює боротьби за поліпшення організації праці на підприємствах і т. ін.

Тим шкідливіша така побудова тарифної сітки ще й тому, що як раз основні масові розряди—4, 5 та 6—мають найбільший спадний відсоток приросту. Щождо конкретного застосування до окремих цехів, а також до окремих груп кваліфікацій та професій—ці сітки призводили до неймовірних перекручень та викривлень.

Підводячи підсумки, треба підкреслити, що на підприємствах м. Харкова й досі існують (хоч і були по деяких заводах зроблені зміни) зрівнялівські, дрібнобуржуазні, „лівацькі“ тарифні сітки.

ВЕСП'ї підприємств ніяк не можуть зрозуміти, що коли зрівнялівський „лівацький“ принцип не відкинути цілком, то ніякі поправки, числові зміни нічого не допоможуть, навпаки—лише пошкодять, бо вносять заспокоєння,—мовляв, внесені поправки.

Що ж то за зміни? Візьмемо ті ж таки заводи;

На заводі ім. Шевченка до вересня 1931 року існувала єдина 8 розрядна тарифна сітка (ми з нею вже знайомились). З вересня завод почав застосовувати нову сітку, і саме для тих груп робітників, що переводяться на прогресивну—відрядну систему оплати. Отже на заводі застосовується тепер 2 сітки. Нова сітка має такий вигляд:

РОЗРЯДИ	1	2	3	4	5	6	7	8
Тарифні коефіцієнти	1	1.20	1.45	1.73	2.05	2.40	2.78	3.20
Коефіцієнт приросту у %	—	20	20,8	19,3	18,4	17	15,8	15
Коефіцієнт приросту у % до старої сітки	—	20	20,8	17,2	14,7	12,8	13,6	12

Для кожного очевидно, що різниця нової сітки від старої полягає в тому, що лише додержує суворіше зрівнялівських принципів. 7 розряд вже не випирає. Коли коефіцієнт приросту в старій сітці 4 розряду був менший від 3 на 3,6%, то в новій сітці—на 1,5%; 5 від 4—на 2,5%, в новій сітці—на 0,9% менше. Певне збільшення коефіцієнтів приросту ми маємо. починаючи з 4 розряду і це збільшення, порівнюючи з старою сіткою, доведено аж до 8 розряду (8 розряд за новою сіткою має коефіцієнт приросту, порівнюючи з 7 розрядом, на 0,8% менший, а за старою—на 1,6%).

До речі, зрівнялівська політика в новій сітці виступає ще більше ніж в старій: тарифний коефіцієнт в новій сітці збільшився для 5 розряду на 3,7%, для 6 розряду на 4,2%, а для висококваліфікованих робітників 7 і 8 розряду збільшення лише—на 2,2% і 3%.

Ця нова сітка охопила майже 50% робітників. До речі, на ній побудовано й прогресивну відрядність.

Отже ми й бачимо, що аж ніяких принципових змін в тарифну сітку не внесено. В основі нової оплати праці робітникам різних професій і кваліфікацій лежить та ж таки зрівнялівська політика. Тим гірше, що на такій сітці побудовано прогресивну відрядність, бо кінець-кінцем, по-зрівнялівському це відбивається і на самій прогресивній відрядності, компромітуючи її.

Якщо заводи, які мусять перебудову старої практики провадити в межах незмінного фонду зарплати, можуть покликатися на великі труднощі і цим про чуже око виправдувати свої вчинки, то що, хоч про чуже око, може сказати ВЕП заводу ХПЗ.

Щоб підтягнути оплату праці провідних та дефіцитних професій ПАРВАГДИЗ для ХПЗ відпустив 143.000 карб. ВЕП ХПЗ на цій базі, розподіляючи цю дотацію між провідними та дефіцитними професіями, вніс до тарифної сітки відповідні до його міркувань зміни. Ось ці зміни:

РОЗЯДИ	1	2	3	4	5	6	7	8
Тарифні коефіцієнти	1.0	1.20	1.47	1.67	1.87	2.07	2.33	2.8
Збільшення розрахун. приросту для провід. та дефіцитн. проф. у %	—	15	15	15	25	25	25	25
Коефіцієнт приросту без надбавки (стара сітка у %	—	20,0	22,5	13,6	12,0	10,7	12,6	20,2
Коефіцієнт приросту з надбавкою (нова сітка)	—	36,4	22,6	13,6	20,9	10,7	12,6	20,2

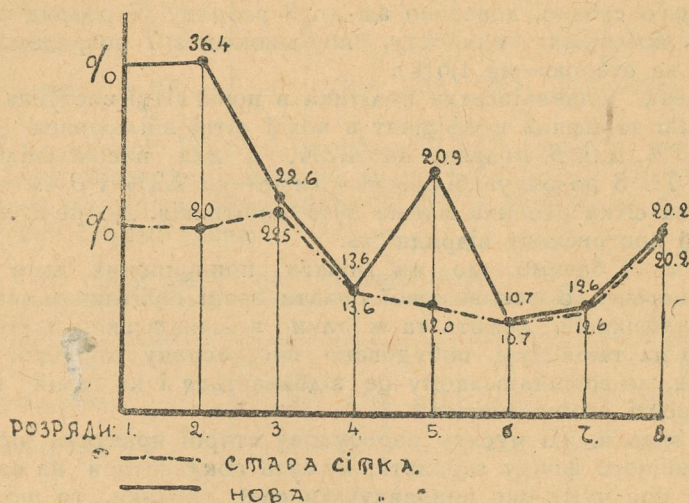
Ці зміни, як ми бачимо, в побудову по суті нічого не внесли. Зрівнялівські принципи залишилися і навіть на самому для нас вразливому місці: для провідних та дефіцитних робітників.

В новій тарифній сітці для 15% робітників ХПЗ і саме тих, від яких у найбільшій мірі залежить виконання програми, — нове те, що 5 розряд став очевидно для кожного перепорою до піднесення кваліфікації, до оволодіння технікою, до змагання стати кориснішим для виробництва. Беручи на увагу, що піднятися в 6, 7 та 8 розряди робітникові куди важче, ніж в 3, 4 та 5 розряди, та що 6, 7 та 8 розряди за нової сітки ніякого привабливого характеру не мають, ми матимемо щонайвразливіше значення, якщо не відкинемо цього зафетишизованого 5 розряду.

Крива першої і другої тарифної сітки заводу ХПЗ має ось такий вигляд:

Для заводів ім. Шевченка і інших характеристичніша буде крива з послідовнішим спадом навіть і для 8 розряду, як до внесення змін, так і після.

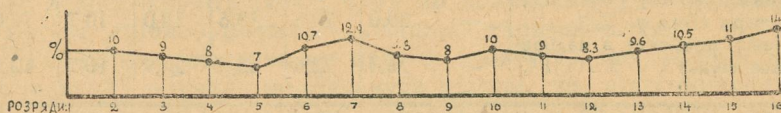
Діагр. № 1.

У побудові тарифної сітки для техперсоналу та конторських робітників лежить той же принцип. До речі, набирає він не менш шкідливого значення в цих сітках, заморожує, подекуди на ціле життя приковує до незмірного ступеня кваліфікації, тому що сітка дуже довга, а підвищення від розряду до розряду зрівнялівське, з невеличкими змінами. Далека й неприродлива перспектива 16 розряду не стимулює до підвищення кваліфікації та оволодіння технікою.

В аналізі тарифних сіток для техперсоналу та конторських робітників, через те, що вони нічого відмінного від попередніх сіток не мають, можна обмежитись лише наочною ілюстрацією кривої:

Крива тарифної сітки техн. персоналу. Діагр. № 2

Крива тарифної сітки конторських робітників.

Висновок для обстежених заводів м. Харкова треба зробити такий, що всі заводи мають в основі зрівнялівську тарифну сітку. А внесені зміни, поправки в основному характеру тарифних сіток не змінили.

Щоб успішно боротися проти зрівнялівки, щоб її викоринити, треба зруйнувати основу, цебто, викинути з практики зрівнялівську тарифну сітку.

Тарифні сітки мають бути побудовані за такими в основному принципами:

1) Не може бути одної для всіх галузів народного господарства й професій тарифної сітки — вони мають бути побудовані відповідно до конкретних умов кожної галузі виробництва та пристосовані до конкретних умов кожного підприємства і навіть окремого цеху.

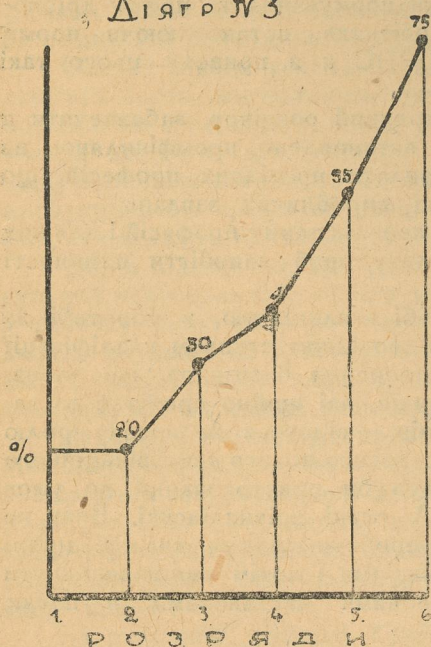
2) Кількість розрядів треба скоротити, бо багаторозрядність відтягає перспективу, не стимулює піднесення кваліфікації, не підносить продукційності праці.

3) Різницю між розрядами прогресивно збільшувати від 1-го розряду аж до останнього.

4) Дистанцію двох останніх розрядів треба значно збільшити в напрямі різкого підвищення.

Всі ці моменти щодо побудови тарифної сітки загалом, орієнтовно можна відбити в такій кривій:

Діагр ЛЗ

Тут 20%, 30, 40, 55, 75% є коефіцієнти приросту (у% %) вищого розряду від нижчого. Зрозуміло, що відповідно до цього будуть й тарифні коефіцієнти:

Технічне нормування та кваліфікаційний довідник

Хоч в основі регулювання виробничого процесу, утворення опорних кваліфікацій на виробництві тощо, й лежать відповідні тарифні сітки, але обмежитись лише перебудовою них — значить зупинитись на пів дороги. Зрівнялівська практика пройняла всі чинники, що беруть участь в той чи той спосіб у формуванні зарплати робітників. Боротьба проти зрівнялівки за піднесення продукційності праці і виконання й перевиконання мусить бути всебічна. Лише пройнявши новими завданнями все життя заводу, всі заходи його, — можна до кінця послідовно вижити старе й здійснити покла-

дені на підприємства обов'язки — зменшити собівартість продукту, поліпшити матеріально-культурний рівень робітників та збільшити фонди нагромадження.

Другим за тарифною сіткою, не менш важливим фактором у боротьбі проти зрівнялівки та в піднесенні продукційності праці, а значить і зростанні зарплати — є технічне нормування та перегляд розцінок.

Нормування праці, так зване досвідно-статистичне, що зараз переважає на заводах, не витримує аж ніякої критики. Ось один з численних зразків: на ХПЗ, у тракторному цеху (варстат ж-15) норма на одного чоловіка на місяць 650 шт. деталей, а за преміальної системи цей робітник виробив 1722 шт. деталей. На Велозаводі робітник на день мав норму (шліф. шат. 18-03) 42, а фактично вироблять став підчас прогресивки 70 штук — на 66% більше. Досвідно-статистичне нормування часто-густо призводило й призводить до, того, що робітник високої кваліфікації одержує меншу зарплату (за відрядної, зрозуміло, системи)

ніж інший нижчого розряду, бо він виробляє такі деталі, які знормовані так, що норми виробити аж ніяк не можна. А в його сусіда по варстату зовсім протилежне явище. Тим то не диво, коли робітники гоняться за деякими деталями, а інші обходять. На цьому ґрунті, звичайно, народжується подекуди й протекціонізм й сватовство тощо, з тим, що розподіляє роботу.

Досвідно-статистичне нормування, як гальмо піднесення продукційності праці, як одна з ділянок, де приховалося „непомітно“ зрівнялівська політика, мусить бути переглянута — це одно з найважливіших завдань перегляду виробітку та розцінок.

А технічне нормування по заводах м. Харкова посідає дуже незначний відсоток. Ось на ХПЗ воно становить лише 15-25% всього нормування.

Щоб перебудувати зрівнялівські тарифні сітки, не виходячі з загальних фондів зарплати, та в той же час піднести рівень зарплати, особливо провідних професій, треба неодмінно ці процеси поєднати з боротьбою проти зрівнялівської політики нормування та проти дрібно-буржуазного рівнення на середнього робітника, встановлюючи норми виробітку. В резолюції у пленуму ВЦРПС є з приводу цього такі вказівки:

„Переглядаючи й встановлюючи відрядний розцінок, забезпечити в межах загального фонду зарплати, що встановлено промфінпланом нз 1931 рік, більш високі темпи росту зарплати провідних професій, що мають вирішальне значення у виконанні виробничих завдань

До речі, кожна спілка має розробити перелік таких професій і для них установити більш-менш однакову зарплату, щоб запобігти плінності робочої сили.

Треба тут підкреслити, що в боротьбі з плінністю, в боротьбі за утворення певного кадру робітників з відповідним ступнем кваліфікації для свого виробництва, в боротьбі за утворення бази-ядра, що забезпечує певний вплив на відсталіх робітників, які щойно прийшли до заводу, у виконанні й перевиконанні планів, — відіграє величезну роль ще й кваліфікаційний довідник. Дотепер такого нового кваліфікаційного довідника на заводах м. Харкова, шов був би пристосований до умов свого виробництва, заводи не мають. А старі зрівнялівські. Вони не вживаються. Ось бойове завдання — переробити цілком кваліфікаційні довідники, погодити з керівними організаціями і потім вже переглянути весь персональний склад заводу за новими настановами, в нових умовах.

Облік та розподіл заробітку в бригаді

Величезне гальмо в справі піднесення продукційності праці та у виконанні промфінплану — це зрівнялівський характер розподілу зарплати у бригаді. Цій частині роботи ВЕП'и мало приділяють уваги, хоч вона за тої практики, яка існує по заводах, в значній мірі доповнює зрівнялівські тарифні сітки. Треба сказати, що коли б тарифні сітки і вся решта роботи була поставлена якнайкраще, а практика бригадного розподілу заробітку залишилась та сама, — то все зведеться все рівно нанівець. Ось чому ВЕП'ам треба звернути щонайбільшу увагу в цю царину життя заводу.

Як може стимулювати піднесення продукційності праці такий порядок в бригаді, який існує зокрема на заводі ім. Шевченка. У бригадах на відрядності весь заробіток бригади розподіляється пропорційно розрядам, незалежно від продукційності праці та фактичного виробітку кожного учасника бригади. Облік продукції запроваджено такий, що

зовсім нема змоги підрахувати, скільки і яку продукцію виробив кожний учасник бригади. Звичайно, це своєрідна зрівнялівка і декому є повна можливість поживитися з чужої праці. В бригаді з таким порядком найбільш пригнічено себе відчуває найспритніший та кваліфікованіший робітник.

На заводі ХПЗ такий розподіл зарплати в бригаді ускладнюється ще й тим, що розряди бригади часто-густо не збігаються з розрядами деталей, що встановлено за нормою. Ось приклад: бригада складається з 3,5 та 6 розряду, а деталь, що вони виробляють, за нормою потребує 2,3 та 4 розряду. Звичайно, що робітників 5 та 6 розряду аж ніщо не стимулює до піднесення ні продукційності праці, ні тим більше до підвищення кваліфікації. А якщо бригада складається з робітників 3, 4, 5, 6 та 7 розрядів, а деталь нормована на 2, 3, 4, 5 та 6 розряди, то щоб виготовити деталь за нормою належить робітникові 2 розряду працювати 25 годин, 3 розряду — 24, 4 — 24 години, 5 розряду належить працювати 30 годин, 6 розряду 42 години, а вони (цебто бригада) працювали так: 3 розряд виготовив свою роботу за 20 годин, 4 розряд за 30 годин і 5 розряд за 24 години, 6 розряд за 20 і 7 за 30 годин.

Ось за такого ускладненого прикладу, а на заводі ХПЗ вони трапляються часто, ми матимемо такий складний розрахунок, що звичайному робітникові не добрати толку. І фактично заводський розрахунок призводить до того, що найвищі розряди з найбільшою продукційністю праці найбільш загублять на користь найменшому розряду з найменшою продукційністю праці. За нашого прикладу загубить найбільше 7 розряд, а одержить найбільше 4 розряд.

Треба відзначити, що члени бригади настирливо вимагають застосування персонального обліку всередині бригади. Ось як висловлюється з приводу цього один робітник: „для мене було б куди краще, якби давали не лише на бригаду, а й на кожного робітника наряд. Це сприяло б кращій роботі хлопців, бо кожен знав би, що його робота йде за нарядом, він би краще наполягав на роботі і більше б одержав“.

Заводські організації, крім того, ще недостатньо гнучкі й не мають більшовицької рішучості в боротьбі за зміну старих принципів обліку, побоюються запровадження нової, як вони називають „канцелярщини“. Завод ім. Шевченка навіть категорично заперечує можливість запроваджувати індивідуальний облік в бригадах, не враховуючи того, що „канцелярщина“ стимулювала б в значній мірі збільшення продукційності праці.

На взуттєвій фабриці бригадна система існує лише в провідних процесах. Бригади складаються з 2—3 робітників, що працюють на однакових станках і мають однакові розряди. Розподіл заробітку всередині бригади провадиться в залежності від бажання самих робітників, або порівну між членами бригади, незалежно від індивідуального виробітку кожного або в залежності від індивідуального виробітку кожного учасника бригади. При чому індивідуальна сплата учасників бригади складається з фактично відрядного виробітку плюс гарантійна доплата, якщо не вироблена норма не за вини робітника.

Обома формами сплати учасники бригади охоплені нарівно.

Отже, крім того, що ми маємо наявність неправильного загального принципу розподілу заробітку, тут є надзвичайне викривлення й додаткового порядку.

Утворюється таке становище, що іноді робітник з більш високою продукційністю праці одержує менше, ніж робітник з низькою продукційністю праці. Це тому, що середня гарантійна доплата дає можливість покрити недовиробіток, а в загальній сумі він з низькою продукційністю

праці має більший заробіток, ніж робітник з високою продукційністю праці.

Щодо браку, зробленого бригадою, то він ураховується на прикінці всього процесу виробництва (взуттєва фабрика) і вираховується зі всієї бригади. Тут ми маємо, що всі члени терплять: і хто зробив брак і хто ні. Облік браку в такий спосіб у робітника не викликає стимулу до зменшення кількості його і підвищення якості продукції.

Наведені зразки розподілу заробітку в бригаді, кількісного та якісного обліку продукції її призводить до того висновку, що в цій частині роботи заводів панує повний консерватизм.

Треба, щоб заводи це гальмо переборолі і запровадили індивідуальний облік, як якісний так і кількісний для окремого учасника бригади. І з його показників виходили, вираховуючи розмір зарплатні. До речі, система вирахування буде далеко простіша, ніж це застосовується для бригадних розрахунків на ХПЗ.

По заводах, крім звичайних бригад, є ще й велика кількість госпрозрахункових бригад, які показують приклади зразкової роботи. На заводі „Серп і Молот, по комбінату АМО, комуна ім. Молотова дає такі показники: 118 % виконання завдання кожного із членів комуни. На ХЕМЗі бригада Перепелиці в серпні виконала 84 % пляну за 63 % виконання пляну по цеху, у вересні — 103,9 % за 83 % по цеху. Разом з піднесенням продукційності праці спадає й брак в цих бригадах. Соціалістичні форми праці надзвичайно збільшують ефективність виробництва. Але робота часто-густо в госпрозрахункових бригадах гальмується відсутністю умов та застосуванням прогресивної відрядності, що є невід'ємні елементи цієї вищої форми соціалізація. В ливарному цеху на „Серп і Молот“ складається умова, а прогресивка відкладається до пророблення цього питання.

Надто погано стоїть справа з результатами роботи бригад взагалі і зокрема, що перейшли на госпрозрахунок. Є бригади, що працюють на госпрозрахунку вже по місяцю й більше, а наслідків не мають ні цехові органи, ні завод, ні сама бригада. В госпрозрахункових бригадах сплата й приробіток розподіляються відповідно розрядів, але кепсько, що не провадиться індивідуального обліку та завдань. Госпрозрахункові бригади поширюючись і зміцнюючись, мають щонайскоріше здійснити ці положення, щоб як вищу форму соціалістичної праці піднести ще вище.

Відрядна форма оплати праці та перехід на прогресивно-преміальну систему зарплати.

Більша частина обстежених заводів м. Харкова запровадили відрядність більш-менш ґрунтовно лише з вересня й жовтня місяців і то не весь завод в цілому, коли взяти окремо, або переважну більшість виробничих робітників, а лише окремі цехи або окремі виробничі ділянки.

Щоб ліквідувати зрівнялівку і на базі здійснення вказівок т. Сталіна піднести на відповідну височінь продукційність праці заводів і фабрик, обстежені заводи та фабрики, крім основного заходу — застосування відрядності — вживали таке:

- 1) Запроваджували, крім простої відрядності ще й прогресивно-преміальну як індивідуально, так і по бригадах.
- 2) Організовували госпрозрахункові бригади.
- 3) Переважне постачання мали ударники.
- 4) Заохочуються основні провідні професії та цілі цехи.
- 5) Переглядаються тарифні сітки дня інженерно-технічного персоналу, а також подекуди провадиться підвищення в розрядах. Вжито заходів, що преміювати.

6) Змінюється розрахунковий відсоток приробітку.

7) Прилагоджується система преміювання за перевиконання вживаних норм виробітку.

Ці заходи вжиті не скрізь по заводах, а до того відомостей деякі заводи не мають зовсім.

Ось окремі дані:

На заводі ХПЗ дотепер відрядною системою охоплено всіх робітників на 64 %, прогресивно-преміальною на 21,5 % це щодо всіх робітників, а до звичайних відрядників на 33,9 %.

На заводі „Серп і Молот“ відрядники по всьому заводу складають 70 % (тільки робітників).

Завод ХЕМЗ (ливарне виробництво) відрядністю охоплено 90 %.

На заводі „Світло Шахтаря“ — 75 %.

Тут треба чітко розмежувати, що на переважній більшості заводів існує лише прогресивна преміальщина, а простої прогресивної відрядності майже немає. До того і сама прогресивно-преміальна система не має єдиного вихідного настановлення. Так, напр., на 5-й взуттєвій фабриці, застосовуючи прогресивну преміальщину, за вихідну точку її побудови, від якої починається фактичне преміювання брали 85 % від програмної норми, або середню цифру фактичного виробітку фабрики, яка була за останні 3 місяці. Тут важливо підкреслити, що в такий спосіб побудувати нову систему оплати означає: 1) узаконити недовиконання виробничої програми й фактично визнати її за нереальну; 2) збільшити фонд зарплати і 3) орієнтувати і робітників і апарат на знижені виробничі можливості, через те, що не борються за 100 відсоткову норму виробітку. Тим паче це важливо, що фабрика систематично недовиконувала програми, в той же час вона мала велике недообтяження машин, цебто неправильну організацію праці і неповне використання внутрішніх ресурсів.

На ХПЗ ми маємо, крім початку прогресивно-преміальної відрядності від 60 %, 70 %, 80 %, програму по окремих цехах та прогонах ще й інший момент. Прирост зарплати перевищує, та ще й як, піднесення продукційності праці.

Газета „Харківський Пролетар“ наводить такий приклад побудови прогресивно-преміальної системи оплати:... „місячна норма кожного робітника (сума норм зі всіх деталей) дорівнює 120 годинам. Відробивши 120 годин в деталях, робітник одержує 100 % своєї тарифної ставки, за 135 годин він одержує уже 125 %, за 145 годин — 150 %“. Отже, ми маємо, що продукційність праці в перший раз піднеслась на 12,5 %, а зарплата на 25 %, а в другий раз, продукційність праці — на 28 %, а зарплата на 50 %. Між іншим таку практику застосування системи прогресивно-преміальної відрядності тарифний відділ ХПЗ скасував.

Інший характер прогресивно-преміальної системи маємо ми на ХЕМЗ'і (ливарне виробництво).

Премія починається лише з 130 % норми виробітку. Для різних професій і різних ступнів кваліфікації за ту ж одиницю продукційності праці встановлюються і різні премії: так, наприклад, спиральна (низька кваліфікація) за 30 % перевиконання має 30 % премії. Середня кваліфікація за того ж відсотку перевиконання має 40 % премії, а трохи вища за середню має 45 %, а вже висока кваліфікація має 50 % премії. По „Серпу і Молоту“ прогресія починається в основному з 100 % виробітку норми.

Подамо конкретні зразки прогресивно-преміальної відрядності з заводу ХПЗ.

По болтовому цеху преміюються близько 22 бригади штампувальників, загальної кількості до 30 чол. Преміювання вводиться за виконання відсотку виробітку (по зарплаті) відповідно до такої шкали прогресії:

За виконання 75% виробітку	0
„ „ від 76% до 79% виробітку . . .	5%
„ „ „ 80% „ 84%	8%
„ „ „ 85% „ 89%	11%
„ „ „ 90% „ 94%	14%
„ „ „ 95% „ 99%	18%
„ „ „ 100% „ 104%	22%
„ „ „ 105% „ 110%	27%

Премія у визначеному відсотку нараховується на відповідну тарифну ставку робітника.

Така практика застосування преміальної відрядності безперечно призводить до збільшення фонду зарплати та піднесення собівартості.

Не менш цікаво в який спосіб застосовується нова система зарплати для інженерно-технічного персоналу. Наведемо зразок преміювання по тракторному відділу ХПЗ.

Фактором преміювання адмін.-техн. персоналу „Тро“ є розміри виконання програми з випуску тракторів і запасних частин. Премія нараховується як відсоток надбавки до основного утримання за пророблений час (без будьяких доплат) відповідно до такої таблиці:

% виконання програми з випуску тракторів	% виконання програми з запасних частин											
	50		60		70		80		90		100	
	% п р е м і ї											
	1 гр.	2 гр.	1 гр.	2 гр.	1 гр.	2 гр.	1 гр.	2 гр.	1 гр.	2 гр.	1 гр.	2 гр.
75	10	5	13	6	16	7	19	8	22	9	25	10
80	20	10	23	12	26	14	29	16	32	18	35	20
90	40	20	44	23	48	26	52	29	56	32	60	35
100	53	35	49	39	63	43	67	47	71	51	75	55

Премія сплачується нач. відділу, якщо відсоток виконання програми з випуску тракторів не нижче 75% та з запасних частин не нижче 50%.

Цікаво, що це преміювання застосовується у серпні, вересні та жовтні місяцях, а розрахунок за серпень, наприклад, проводиться лише у жовтні, коли ні на серпневу, ні на вересневу ні навіть жовтневу програму ця премія впливати не буде. Так само робітники премію одержують лише з початку другого місяця, коли ніякого впливу на збільшення виробітку зробити не можна. В такий спосіб застосувати прогресивно-преміальну систему значить скомпрометувати її.

Щоб мати від нової системи зарплати простої відрядної, прогресивної, чи прогресивно-преміальної максимальні наслідки, треба налагодити так облік, щоб кожного ранку чи зміни кожен робітник знав, скільки він заробив за вчора; треба виробити такі способи розрахунку, щоб кожен робітник міг дома сам собі підрахувати денний заробіток, а також і місячний.

Цього всього якраз на заводах м. Харкова саме й бракує.

Із всього цього можна зробити такі висновки:

1) На більшості заводів в основі лежить зрівнялівська сітка.
2) На багатьох заводах фактично ще не розгорнута широка робота щодо реорганізації зарплати і знищення зрівнялівки.

3) Дуже мало зроблено щодо визначення провідних професій, цехів і прогонів, а подекуди вважають, наприклад, на заводі „Світло Шахтаря“, що у них все є провідними професіями на тій підставі, що одна деталь залежить від другої, один цех залежить від другого.

4) Якщо заводи й перейшли на нову систему, то вона недостатньо популяризована, кепсько її проробили не лише робітники, а навіть і адмін.-техперсонал.

На заводі „Світло Шахтаря“ майстри та інструктори не можуть з'ясувати ні суті, ні конкретних заходів нової системи зарплати. Один майстер заявив: „нам самим невідомо як слід, бо як була 25 серпня нарада у директора з цього питання, так з того часу нічого й не чути“. Майстри навіть не знають, які зміни зроблено щодо їх власного заробітку.

5) Дуже мало зроблено, щоб дійсно підвищити матеріальну зацікавленість інженерно-технічного персоналу.

Не зважаючи на всі неполадки та вказані огріхи застосування нової системи оплати на окремих обстежених підприємствах за останній час є значні позитивні наслідки. Піднесення продуктивності праці, скорочення прогулів, зменшення браку, зменшення простоїв піднесення зарплати окремих провідних груп, особливо кваліфікованих робітників, значне перевиконання плянових завдань, економія матеріалів, скорочення плинності робочої сили тощо. Табличка, що ми її подаємо дуже добре про це промовляє: (завод ХПЗ).

Назва роботи	Розряд роботи	Норма за день у шт.	До прогресивки		Після прогресивки		Зрос. продукції праці	Зрос. зарплати	Цех. собівартість до прогресивки	Після прогресивки
			Факт вир в день	Зарплата в день	Факт вир в день	Зарплата в день				
Центровка колес . . .	4	33	28	4,76	40	7,10	146,0	147,5	45,3	34,16
Шліф. шат. 18 — 03 .	4	42	42	4,76	70	9,40	166,5	197,5	29,8	29,3
Обод. шліф.	4	25	23	4,10	35	7,40	152,0	180,0	50,0	49,8
Масленка вит.	3	480	443	3,75	492	4,45	111,5	118,5	3,13	3,07
Кан. 16 — 05	3	120	130	3,45	180	5,13	138,5	147,5	9,92	9,3
Разом в середньому .	—	—	—	—	—	—	142,5	158,5	27,1	25,1

Собівартість одиниці в середньому знижена на $\frac{25,1}{27,1} = 7,5\%$.

На заводі ХПЗ зменшилась плинність робочої сили з 10,4 в червні до 3,2% в липні і серпні до 2,9%. На ХПЗ — плинність складає на червень — 5,7%, на липень — 4,5%, на серпень — 3,6%. На ХПЗ поступило на роботу 209 робітників, в липні до тракторного цеху пішло 205, залишилось 4 чол.; в серпні 216 поступило, а пішло 60, залишилось на роботі 156 чол.

Соціалістичні форми праці, як соцзмагання, ударництво, госпрозрахункові бригади значно сприяють піднесенню продукційності праці, а

також і зростанню зарплати тих, що змагаються; так, наприклад, робітники ударної бригади (завод ім. Шевченка) одержують більше робітника того ж розряду, що не соцзмагається. Ударна комуна ім. Леніна („Серп і Молот“) за вересень дала 158% програми, підносячи продукційність праці з 5-тиденки в 5-тиденку, а на цій основі й свій заробіток. Прикладів подібних можна навести тисячі для ілюстрації вищезформуваного твердження.

Під кінець, треба підкреслити, що майже по всіх заводах ріжниця лише в тому, що там більший, там менший визначається, так званий, „плановий коефіцієнт“, цебто на місяць робітнику встановлюється норма (сума норм з деталей) не 175 годин, як це потрібно, а, наприклад на ХПЗ, 117 год. Тобто приблизно на 30% по всьому заводу не довантажуються робітники, бо будуть неполадки, примушені прогули тощо.

За технічного нормування та правильної організації праці, безперечно, таких ненормальностей не може бути. Кожен робітник мусить боротися з такого роду плянуванням.

Для того, щоб виконати поставлені перед всім народнім господарством завдання—знизити собівартість на 10%, підвищити продукційність праці на 28% та зарплату не менш як на 6,75%,—треба практику боротьби переглянути ще і ще раз відповідно до вказівок т. Сталіна та ВРНГ і ВУРПС.

Є. ЙОФЕ.

Про деякі проблеми перспективного плянування у районах *)

Народно-господарське плянування у районі вже має річний досвід. При всіх труднощах, які зустрічаються на шляху народно-господарського плянування у районі і при всіх хибих, які має робота наших райплянів у цій галузі,—все таки зараз, маючи річний досвід позитивної роботи, можна вже цілком конкретно твердити, що ті з райплянів, які посіли досить правильні позиції у системі районного керівництва, являють собою в сучасний момент основний центр, стрижень системи районного плянування

І це не випадково. Об'єктивною основою такого становища є процес соціалістичної реконструкції району.

Досвід складання контрольних чисел на 1931 рік, з одного боку, і конкретна практика соціалістичного будівництва—з другого боку, із всією актуальністю висувують проблему розроблення переперективного пляну в районі.

Наведемо конкретні приклади з досвіду Лозівського району.

В контрольних числах району²⁾ на 1931 рік була докладно й конкретно розроблена (аж до кожного колгоспу і частини його) виробнича

*) Вміщаючи статтю т. Йофе редакція просить робітників райплянів, особливо тих районів, які одержали від Держпляну завдання скласти свої п'ятирічки; а) поділитися своїм досвідом щодо складання перспективного пляну, б) вказати найбільш актуальні проблеми районного плянування, які мають бути освітлені на сторінках журналу, в) якою лінією мусить іти методологічна допомога районним робітникам з боку Держпляну.

**) „Зразкові контрольні числа Лозівського району на 1931 р.“ Видання Держпляну УСРР найближчими днями виходять друком.

спеціалізація сільського господарства району!). На базі молочної продукції, яка виробляється в районі вже в цьому році, починають будувати великий маслоробно-сироварний завод з перепускною спроможністю 25 тис тонн молока на рік, працюючи в одну зміну. Завод цей мусить у 1932 році вступити в експлуатацію. Цілком очевидно, що ні розміри підприємства, ні проблема постачання йому сировини (молоко) не можуть бути в достатній мірі задовільно розв'язані без попереднього розроблення перспективного плану, який конкретно намічає шляхи і темпи розвитку соціалістичного тваринництва у районі.

І дійсно: тільки в цьому конкретному зв'язку (будівництво маслоробно-сироварного заводу) райплан примушений був наспіх, начорно накреслити сурогат перспективного плану тваринництва у районі на найближчі кілька років.

На таке становище район натрапив при постанові питання про будівництво районної електростанції. Річ зрозуміла, що проблема енергобазис в районі не може бути розв'язана поза зв'язком з основними лініями народньо-господарського розвитку району.

Відсутність перспективного плану є важливою прогалиною, яка гальмує і обмежує плановий вплив на процеси соціально-технічної реконструкції району.

Кількість прикладів, що підтверджує зазначене становище, не важко було б збільшити, але й наведеного досить для того, щоб уявити собі яку роль в справі господарського і культурного піднесення району може й повинно грати перспективне планування в районі. Ми маємо зараз низку найвідповідальніших і найважливіших вирішень Центрального Комітету партії і Уряду в найкардинальніших питаннях (наприклад постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про розвиток соціалістичного тваринництва)

Країна розпочинає складання нового п'ятирічного плану. Ми практично і щільно розпочали будівництво міцних господарських комбінатів.

Розв'язання всіх цих проблем соціалістичного будівництва вимагає як одної з основних передумов, — безпосередньої участі мільйонів трудящих мас в цій справі, що забезпечує максимальну зустрічність усіх наших проєктів і планів.

І немає ніякого сумніву, що організація перспективного планування з низу буде одною з найміцніших ланок, які зв'язують широкі пролетарські і колгоспні маси з роботою, що розгортається коло п'ятирічного і генерального плану — плану побудови соціалізму в нашій країні.

З цієї точки зору безумовно треба визнати за правильне вирішення Держплану України про потребу складати перспективні плани у 20 районах України. Ця постанова яка має цілком практичний характер (секторам держплану доручено у дводекадний термін розробити для цих районів директиви до складання п'ятирічних планів), — висовує цілу низку методологічних проблем, обговорювати які треба розпочати, як нам здається, зразу ж, приділивши цьому питанню досить уваги на сторінках економічної преси.

* * *

Перше питання що виникло у зв'язку із складанням перспективного плану району, — це питання про територіальний об'єкт цього плану.

1) Напрямок сільського господарства району з виключно зернового (пшеничного) змінюється у бік тваринництва. Район розбивається на три смуги: перша смуга молочно-цукрова, друга смуга — свинарно-птахівничо-олійно-пшенична і третя смуга пшенично-свинарна.

На перший погляд здавалось би цілком безперечним, що об'єкт планування є в даному випадку територія, яка визначається адміністративними межами району.

Проте, становище істотно змінюється, як тільки ми підходимо до питання про перспективний план. Очевидно, що в даних умовах господарська єдність і єдність адміністративна аж ніяк не є синоніми. Процес дальшого народньо-господарського розвитку району, як певної соціально-економічної єдності, неможливий в межах тої адміністративної умовності, яка неминучо визначає сьогодні об'єм господарського планування в районі.

Треба сказати, що вже зараз ми маємо цілу низку яскравих фактів, коли район в масштабі своєї безпосередньої господарської діяльності виходить за межі своїх адміністративних границь.

Наведемо кілька прикладів з практики будівництва в Лозівським районі. Тут ми маємо великий м'ясорадгосп, який посідає третину засівної площі району. З поширенням засівної площі радгоспу виникла потреба включити в склад його земельних фондів крім 28 тис. га у Лозівському районі, ще 11 тис. га у сусіднім Близнюківським районі.

Таким чином, велике сільсько-господарське підприємство послідовно-соціалістичного типу, що визначає шляхи розвитку колгоспного сектора і переплітається з останнім в безпосередній виробничій практиці, настільки економічно сполучає ці два географічно-суміжні територіальні масиви, що всякі грані адміністративної умовності по суті справи стираються і зникають.

В основі господарського плану лежить план територіальний. В даному ж випадку цій правильній істині загрожує порушення, якщо, скажімо, п'ятирічний план Лозівського адміністративного району не буде перспективним планом Лозівського економічного району.

Таке ж саме становище і з машиново-тракторною станцією, район діяльності якої теж переноситься за адміністративні межі району, у бік того ж Близнюківського району. А постанова про утворення 2-ої МТС тісно зв'яже Лозівський район з Олексіївським, при чому шляхи і методи господарського комбінування є тут в достатній мірі широкі й доцільні з народньо-господарської точки зору.

Як бачимо, мова тут мовиться не про міжрайонові зв'язки, а про процес утворення у найближчій перспективі такої територіально-економічної єдності, яка потребує єдиного народньо-господарського плану і єдиного оперативно-господарського керівництва.

І, навпаки, існування самого плану буде стимулом і організуючим началом у справі реалізації шляхів утворення такого господарського комбінату.

Побудова перспективного плану району в існуючих адміністративних межах є штучна і суперечить об'єктивному процесові народньо-господарського розвитку і принципам народньо-господарської доцільності.

Тому нам і здається що першою стадією в роботі при складанні перспективного плану району повинно бути докладне в'яснення такого типу господарських зв'язків даного району і на цій основі мусить бути встановлений територіально-господарський об'єкт п'ятирічного плану.

* * *

Другу проблему, яка виникає у зв'язку із складанням перспективного плану районів, можна віднести до галузі природних продукційних сил.

Загально відомо що природні продукційні сили наших районів вивчені покищо в мірі надто незадовільній, і яка далеко не відповідає темпам нашого господарського будівництва. Тимчасом очевидно, що докладні знання природних продукційних сил району є одною з основних передумов, що забезпечує успішну і повноцінну роботу щодо перспективного планування народного господарства району.

Це становище є дійсним звичайно не тільки в умовах районного планування; воно встає також як величезна проблема республіканського і союзного планування. Але становище тут все ж далеко неоднакове.

Якщо, загалом кажучи, продукційні сили України вивчені недостатньо і в цій галузі має бути ще колосальна робота, то все ж в цьому випадку маємо певні наукові уявлення і практичні знання про основні джерела корисних копалин.

За приклад цього може бути донецьке вугілля, криворізька залізна і манганова руда, поліський торф і т.і. Саме цьому і видається можливим почати складання нового п'ятирічного плану з розроблення таких комплексних проблем, як наприклад, „Донбас, як єдине господарське ціле“ і т.і.

Трохи в іншому становищі опинилися райони. У них або цілком відсутні уявлення про внутрішні ресурси корисних копалин, або ці уявлення складаються з мало авторитетних оповідань населення, не позбавлених часто-густо легендарних властивостей.

У кращому випадку районіві відомі конкретні види корисних копалин, але цілком темним місцем залишається питання про кількісні запаси, промисловий коефіцієнт копалин, їхні технічні властивості тощо. За таких умов, перспективне планування, що має встановити шляхи і темпи максимального використання природних ресурсів, в значній мірі знижується якісно і губить своє практичне значення.

Звернемося тут до конкретного прикладу з Лозівського району. З відомих корисних копалин тут маємо поклади кремнястого і вапнякового каменю, різних видів глини і піски. Кам'яні кар'єри розроблюються, і на базі покладів вапняку організовано виробництво вапни.

Одною з найважливіших проблем перспективного плану Лозівського району є організація нових і реконструкція існуючих підприємств, що виробляють місцеві будівельні матеріали.

Проте, розв'язання цього надто важливого питання утрудняється тим, що запаси копалин, їх структура, залишаються невідомими, і тому стають чималою перешкодою для виявлення смілої ініціативи району і рішучих практичних кроків у цій справі.

Є також серйозні здогади, що в надрах району залягає вугілля. Проте, це потребує дослідження.

Нам здається, що тепер, коли перспективне планування у районі ставлять як спробу, коли воно охоплює кількість районів, що складають лише кілька відсотків загального їх числа на Україні, — найважливішим і першочерговим завданням в цій справі стає докладна організація робіт коло вивчення природних продукційних сил району щодо тих з районів, перед якими стоїть завдання скласти перспективні плани.

Нам треба організувати цю роботу таким чином, щоб досвід перспективного планування в районі, який ми мусимо з цієї роботи добути був би максимально ефективний у справі організації і дальшого зміцнювання системи і методології народно-господарського планування в районі.

* *

Величезне питання, що має знайти своє розв'язання у перспективному плані району, це питання про місто.

Проблема нового соціалістичного міста висувається в перспективному плані районну у всій своїй конкретності, як складний елемент практичної програми народньо-господарського і соціально-культурного будівництва району. Цього уперто вимагає об'єктивна обстановка процесу соціалістичної реконструкції району.

Зворотним боком цієї проблеми є політика знищення противенств між містом і селом, яка повинна знайти відображення у перспективному плані району у всій своїй різноманітності.

Проте, навряд чи можна вказати на темніше місце в теорії і практиці нашого планування, ніж питання про нове місто. Проблема актуальна. Держпланові треба відразу ж і з усією енергією приступити до розроблення цього питання з тим, щоб мати можливість методологічного керівництва районами в цій великій і складній роботі, складаючи п'ятирічний перспективний план. Повз це питання не можна буде пройти.

Районове народньо-господарське планування має покищо невеликий досвід. Але вже за цей час чітко виявилось, що проблеми технічної реконструкції залишаються в районному плані в тіні, або зовсім не розроблюються, в той час коли технічне обґрунтування плану стає все більш потрібним.

Технічне обґрунтування плану повинно йти перш за все лінією детального розшифрування агротехнічних заходів: переведення агромаксимуму, системи й методи використання тракторного парку і кінської тягової сили і т. і. Все це потрібно й можна з вичерпною повністю розробити у п'ятиріччі району. Тільки за умови, коли технічні проблеми плану будуть пророблені досить повно, план матиме потрібну дієвість. „Отже завдання полягає в тому, щоб самим оволодіти технікою, самим стати хазяїнами справи. Тільки в цьому гарантія того, що наші плани будуть виконані повністю“ (Сталін, промова на конференції робітників промисловості).

Нарешті, цілком новою методологічною проблемою п'ятирічки району є план планування.

Соціалістичне будівництво в районі здійснюється в умовах виключного піднесення ентузіазму широких трудящих мас. Планування народнього господарства стає справою десятків і сотень тисяч безпосередніх учасників соціалістичного будівництва. „Реальність нашого виробничого плану—це мільйони трудящих, які будують нове життя, реальність нашої програми—це живі люди, це ми з вами, наша воля до праці, наша готовість працювати по-новому, наша рішучість виконувати план“ (Сталін).

За таких умов, участь широких трудящих мас у процесі соціалістичного планування народнього господарства не може відбуватися стихійно; вона повинна бути укладена в певні чіткі форми, вона повинна відбуватися не як кампанія, а систематично, пляномірно.

Люди—це основна продукційна сила соціалістичного планування. Ця сила повинна бути облічена, зважена і направлена у самому плані. Реальність плану, його виконання у значній мірі залежатиме від того, як буде організоване саме планування, в якій мірі народньо-господарський план з апаратного, кабінетного документа обернеться в дієве знаряддя безпосередніх продуцентів соціалістичного господарства. „Тільки бюрократи можуть думати, що плянова робота закінчується складанням плану. Складання плану є лише початок планування. Справжнє плянове керівництво розгортається лише по складанні плану у ході здійснення, виправлення і виточення плану“ (Сталін доповідь на XVI з'їзді).

П'ятирічка району повинна передбачати план втягнення й організації широких робітничих і колгоспних мас у процес соціалістичного народньо-

господарського планування. Це питання мусить бути організаційно розроблено у плані, бути його складовою частиною і в такій же мірі правити за політично-господарську директиву, як і матеріальні і фінансові елементи плану.

Плян планування—це форма, що виявляє умови роботи по-новому. За об'єкт планування в даному випадку є ініціатива, ентузіазм, творчість пролетарських і колгоспних мас.

Максимальне використання ентузіазму — основна і обов'язкова настанова у плані планування.

Робота складання п'ятирічного плану в районі є серйозний іспит для райпланів. Результати виконання цього завдання — відповідальний іспит на дозрілість української планової периферії.

З другого боку, досвід перспективного планування в районі повинен істотно збагатити наші уявлення про методологію соціалістичного планування.

Щоб розв'язати всі ці завдання, треба ґрунтовно озброїтися економічною теорією і практичним досвідом соціалістичного будівництва. З цілим рядом питань райпланам доведеться зустрітися вперше. Проблема народнього прибутку, питання зарплати, балансові і комплексні проблеми плану — все це питання, яких майже не торкалися, складаючи контрольні числа в районі. Це все—новина для райпланів.

Отже, гадаємо, що не тільки не зайве, але й абсолютно потрібно одразу ж приступити до широкого і всебічного обговорення всієї сукупності методологічних проблем, розв'язання яких є основною умовою побудови районової п'ятирічки.

В ІНСТИТУТІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ П Р И Д Е Р Ж П Л А Н І У С Р Р

СУПОНІЦЬКИЙ

До планування Дніпрянського комбінату*)

Наш Інститут економічних досліджень дістав доручення від Держплану дати роботу „П'ятирічний плян Дніпрянського району“. В моє завдання входить виклад програми й організації робіт, що їх ми маємо виконати. Під Дніпрянським районом ми маємо на увазі, на даній стадії нашої роботи, економічний район, що визначається межами колишніх адміністративних округ: Дніпропетровське, Запоріжжя, Нікопіль, Кривий Ріг.

Основна ознака, що визначає пляновий район — енергетична. Основну вісь, навколо якої об'єднується економічне життя цього району, утворює, як відомо, нова потужна Дніпрянська електроцентраля. Та електрична мережа, що створює енергію і живитиме виробничу діяльність цього району, вона, власне кажучи, і визначає насамперед, межі того району, що його ми плануватимемо. Електроенергія, породжуючи виникнення нових галузів індустрії, стаючи певним фактором реконструкції сільського господарства, комбінування різних галузів індустрії між собою і в сільському господарстві, стає фактором формування всього району як єдиного народньо-господарського комбінату.

Дніпрянська електроцентраля буде найпотужніша централь в куші електростанцій. Крім того, електромережа зрошуватиме прилежні суто сільсько-господарські райони, а окрема лінія живитиме і поблизький індустріальний район — Донбас.

Отже, цей основний фактор, що визначає межі району, не відділяє цей район від інших районів, але являє собою визначальний фактор, що пов'язує економічне життя названих чотирьох районів (кол. адміністративних округ).

Друга ознака, що характеризує Дніпрянський район, — металургія цього району.

Історія металургійної промисловости характеризується тим, що в останнє десятиріччя відбулося переміщення металургії від району вугільного до району рудного. Це пояснюється тим, що технологія металургійного виробництва, поволі розвиваючись, міняла співвідношення вугілля й руди у металургійному процесі: якщо раніше співвідношення вугілля й руди визначалося цифрою 2,4, то тепер воно наближається майже до одиниці; в ряді технічних передових заводів кокс становить 26% шихти (Америка), 25, 3% (Льотарингія).

Металургія Дніпрянського району характеризується двома важливими притяжними факторами — рудою і водою. Коли ми зважимо, що

¹ Скорочена стенограма доповіді на Науковій Конференції Інститута Економічних досліджень при Держплані, що відбулася 3-Х-1931 р. за головуванням тов. Ландесмана.

Донбас є район, що терпить через недостачу води, коли ми далі візьмемо до уваги становище Кривого Рогу, то ми побачимо, що плянований нами Дніпрянський район, маючи і воду і руду, є природнім центром притягання металургійної промисловості.

3-й фактор, що визначає район нашого планування, це транспорт, транспортні зв'язки, виходи із Донбасу, водний шлях, нові можливості, що створюються у зв'язку з шлюзуванням Дніпра.

Все це створює комплекс сприятливих можливостей для вивозу металургійної сировини, для вивозу всієї індустріальної і сільсько-господарської продукції цього району.

Четверта ознака, що характеризує цей район, це чітка характеристика його сільського господарства. Межі плянованого Дніпрорайону майже цілком збігаються з так званим 6-м районом сільсько-господарського районування України.

Другою ознакою, що характеризує економічну єдність району є комбінування і технологічний зв'язок між різними елементами виробництва (енергетика, машинобудівництво, металургія, транспорт, сільське господарство), що дає право розглядати цей район, як єдиний народньо-господарський комбінат.

Та це, звичайно, не означає, що район являє собою замкнене господарське ціле, яке можна було б розглядати ізольовано. Визначені наведеними вище факторами межі району мають умовний характер, бо ці фактори не тільки визначають межі плянованого району, а й викривають ті зв'язки, що тягнуться від Дніпрянського району до господарства в угільного Донбасу і до народного господарства всього Союзу.

Цілком зрозуміло, що наведена нами характеристика не є остаточна, бо ми застерігаємо собі право в процесі дослідчої роботи поставити нові питання, які можуть розширити або звузити окремі зігзати намічених меж району.

Наш Інститут поставив перед собою завдання опрацювати п'ятирічний план Дніпрянського району. Ми розбили цю роботу на два періоди: перший період має дати попереду підготовлений чорновий матеріал, другий період роботи буде присвячений диференційованому і поглибленому опрацюванню окремих питань. В даний момент робота перебуває ще в першій підготовчій стадії. Робота цієї стадії розподіляється на три частини: перша частина присвячена вивченню економічного профілю району; друга частина присвячена методологічним питанням, насамперед питанням техніки і технічної політики майбутнього п'ятиріччя; третю частину становить плянова концепція майбутньої п'ятирічки Дніпрянського району.

Перша частина в чорновому, попередньому вигляді вже опрацьована. Ми насамперед мусили знайти ті опорні пункти, з яких треба було виходити перед тим, як намічати планування цього району. Для цього ми поставили завдання дати загальну характеристику цього району. Треба було вивчити сировинні ресурси та продукційні сили району, енергетику району з погляду загальної економічної характеристики, його промисловість, сільське господарство, транспорт, демографічні показники, характеристику міст і залюднених пунктів і питання праці. От оцю підготовчу роботу можна в основному вважати начорно закінченою. Лишається тільки завдання літературного опрацювання матеріалу.

Друга частина роботи — це питання техніки й технічної політики. Ми вступаємо в нову п'ятирічку. По суті це якась нова фаза нашого розвитку. Ми повинні здати собі справу як ми маємо найраціональніше й ефективно організувати розвиток продукційних сил району, щоб забезпечити здійснення на ділі гасла партії догнати й перегнати з технічного погляду передові капіталістичні країни. Ми маємо вже зародки

нової соціалістичної техніки. Ми повинні засвоїти те нове, що принесла світова наука й техніка, і що капіталізм не спроможен розв'язати через саму свою соціальну природу. Ми повинні викрити лінію розвитку продукційних сил і техніки, щоб озброївшись ними знайти найфорсованіші і доцільні шляхи розвитку. Через те, що ми взяли до планування Дніпрянського району, ми мусили були знайти таку концепцію в питанні техніки і технічної політики, яка озброїла б нас і на розв'язання конкретних специфічних питань цього району. Можна вважати, що ця робота (так само в чорновому вигляді) в першій стадії нагромадження матеріалів, розшуків різних уявлень, формулювань і закономірностей — теж наближається до кінця.

Я хочу спинитися зараз переважно на третій частині роботи, що її мають провадити не тільки окремі товариші, наукові співробітники, а яка є справою честі і революційної повинності цілого нашого Інституту. Мова йде за плянову концепцію Дніпрянського району. Основна думка та, що електрифікація є провідний і визначальний фактор реконструкції — цей ленінський заповіт є визначальний для майбутньої п'ятирічки. Дніпрянський район, це район, що в ньому ми зможемо з найбільшою послідовністю провести ленінський план електрифікації, бо ми маємо тут район, де концентрується потужний електричний комбінат, де є потужна індустрія, район, що в ньому усупільнене с.-г. виробництво і великі радгоспи можуть, в поєднанні з індустрією, дати зразки соціалістичного комбінованого господарства. Ледве чи тепер в Союзі знайдеться інший подібний район, де з такою послідовністю, з такою класичною чіткістю можна було б локалізувати до кінця розгорнуту програму електрифікації. Комбінування сільського господарства з індустрією на базі концентрованої потужної енергетики, надзвичайно гнучкий апарат транспортування, сусідство з всесоюзнаю кочегаркою — все це разом взяте дає багатенний арсенал технічних засобів, що ними можна маневрувати і на підставі яких можна створити дійсний зразок найефективнішої, справжньої соціалістичної організації господарства.

З точки зору пляну для нас багато важить те, що ми тут повинні дати зразок справжнього наукового планування. Ми не ставимо перед собою завдання замінити відомчу роботу всяких підрахунків, складання балансів і т. ін. Науково-дослідчий характер нашої роботи забезпечується тим, що ми повинні з найбільшою суворістю послідовністю провести економічну концепцію цього району і намітити правильно ті масштаби, які можна здійснити в наслідок реалізації цієї концепції, і намітити ті якісні реконструктивні зрушення, які мають відбутися і в техніці виробництва і в соціально-економічній структурі району.

Ліквідація противенств між містом і селом прибирається в конкретні соціальні форми, втілюється у зовнішніх матеріальних факторах, які ми повинні спланувати і які повинні бути за предмет творчості мільйонних мас. Ми маємо, отже, надто відповідальне історичне завдання, що над ним треба попрацювати гаряче й уперто.

Як ми гадаємо підійти практично до цієї теми? Коли б ми поставили тепер перед собою завдання дати розгорнуту п'ятирічку всього району, це було б невірно. На даній стадії роботи ми ставимо лише завдання намітити ті визначальні віхи, що за ними формується вся економіка, вся техніка, всі виробничі сили цього району, відповідно до загальних завдань побудови соціалізму у нашій країні.

В галузі енергетики ми беремо як дане — наявність Дніпрянської електроцентральної і того куща, що працює разом з нею. Які практичні питання ми повинні розв'язати щодо енергетики? Дніпрянська електроцентрально ледве чи зможе забезпечити той індустріальний комбінат, що-

запроектований на її базі. Але Дніпрянська електроцентрала є тільки частина в усьому кушді електричних одиниць. Мова йде за куш, за теплові електростанції, що роблять рівнобіжно з Дніпрянською гідроцентралею, за мережі проводів, які постачатимуть енергію Дніпрянському району, дадуть також енергію частково Донбасові і на зрошення поближких с.-г. полів.

Нам треба розв'язати питання про дадаткові потужності, про нові електроцентралі, які треба встановити. Це залежить від того масштабу індустріалізації району, який ми прийняли у всій нашій роботі. Розв'язання його пов'язане з планом використання енергоресурсів та „горючих відпадків“ виробництва. Це перша частина нашої роботи. Друга частина роботи стосується розміщення й розподілу електроенергії, стосується географії електромережі. Третя частина стосується до споживання електроенергії, до того, що ми звемо проектуванням соціалістичного графіка обтяження. Споживання електроенергії по годинах — днях і різної пори року коливається за химерною кривою, що залежить від різних характеристик споживача. Цей графік обтяження визначає імовірний максимум споживання енергії в певні години дня, різні варіації його залежно від сезону.

Коли ми мусимо будувати електростанції, ми повинні їх забезпечити потужністю на максимальну потребу. Це максимальне обтяження отже визначає вартість енергії.

Один німецький інженер підрахував, що 5% тих капіталів, які вкладені в електростанції в Німеччині, було б досить, щоб задовольнити середню потужність споживача енергії у країні, а решта 95% тратиться на забезпечення цього короточасного максимуму. Планове соціалістичне господарство створює відомі всім нам переваги: кушдування електростанцій, єдина електромережа, комбінування сільського господарства з індустріальним, розміщення і комбінування різних за електроємністю виробництв, планування споживання електроенергії, за лежно від сезонних коливань потужностей джерел енергії (відплив і приплив води у Дніпрі), централізований розподіл електроенергії, створення спеціального диспетчерського апарату, який розподіляє електроенергію серед споживачів — все це дасть можливість створити принципово нову організацію енергогосподарства, якісно вищий режим роботи, дасть те, що зветься соціалістичним графіком обтяження.

Друге питання стосується промисловості. Промисловість ми розробляємо за окремими галузями, при чому не ставимо перед собою завдання взяти всю промисловість в цілому, а беремо тільки визначальні галузі її — металургію, руду, машинобудівництво, хемію, спеціальні галузі перероблення сільсько-господарської сировини.

Почну з металургії. Власно кажучи, продукція нової металургії визначена наперед в програмі будівництва Криворізького заводу і Дніпрянського комбінату. Як ми формулюємо завдання нашого Інституту в цім питанні. Насамперед нам треба дати програму реконструкції металургії, нам треба зважити, як буде найдоцільніше розвиватися металургія у зв'язку з усім комбінованим господарством цього району.

Капіталістична техніка характеризується нерівномірністю технічного розвитку. Це значить, що досягнення нової техніки в міру їх нагромадження пробивають шлях собі насильно, перемагаючи консервативні рогатки на своєму шляху. Досягнення науки й техніки можна застосувати, не зважаючи на їх прогресивність тільки в передовому виробництві.

У нас тенденція технічного розвитку принципово інша. Маючи перед собою різні технічні рівні, як у промисловості, так і в сільському госпо-

дарсті, ми на основі плянкової соціалістичної реконструкції господарства, провадимо велетенське вирівнювання цієї нерівномірності.

Як ми формулюємо завдання щодо металургії? Ми повинні вирівняти її за рекордним рівнем досягнень світової науки. Це значить, що ми повинні вивчити досвід світової техніки, часто навіть ще й нездійснений, не розгорнутий металургією окремих країн або окремих монополій.

Та коли це вже технічно можливо, коли є частковий сміливий дослід лабораторій або дослідної устави, тощо, то ми повинні вирівняти за цим рекордним рівнем металургію Дніпрянського району. Ми повинні будемо розробляти таку систему якісних показників, які забезпечать максимум продукції найефективніший розвиток металургії. Ми маємо дати практичну програму реконструкції металургії Дніпрянського району, що є одним з визначальних факторів економіки цього району.

Візьмемо машинобудівництво. Дніпрянський район в основному покищо можна характеризувати як район, де переважає виробництво металургійної сировини, а машинобудівництво, хоч і досить значне, в абсолютному виразі посідає, проте, відносно низьку питому вагу у загальному балансі металу. Яке машинобудівництво ми вважаємо за доцільне розвинути в Дніпрянському районі, чим визначається лінія його розвитку? Вона визначається насамперед концепцією розміщення машинобудівництва. Цю концепцію треба дати. Які фактори треба в даному разі зважити? Насамперед, металургійне виробництво Дніпрянського району дасть нам якісний метал. Ми дістанемо високої якості сталі. Електрометалургія дасть нам ті метали, які нам потрібні на спеціальне машинобудівництво. Ми матимемо великі запаси феростопів, що є конечний елемент для одержання високоякісних сталів, дістанемо алюміній. Заходить питання, яке спеціальне машинобудівництво насамперед є споживачем цих якісних металів, яке спеціальне машинобудівництво доцільно приблизити до району виробництва цієї металургійної сировини. От перше запитання, що нам треба поставити.

Друге питання: Машинізація сільського господарства, широка механізація всіх процесів с.-г. виробництва, поставить широкий попит на спеціальне машинобудівництво. Те саме можна сказати і про металургію, транспорт вуглепромисловости. Нам тому треба вивчити, які саме спеціальні види машин доцільно буде продукувати в цьому районі та в його околиці з точки зору наближення до району споживача.

Що означають високоякісні сталі для машинобудівництва? Це визначає насамперед високоякісне знаряддя, автомобілізацію, тракторизацію, це визначає виробництво високоякісного інструментаря.

Плянуючи виробництво в Дніпрянському районі високоякісних сталів і спеціальне машинобудівництво, ми повинні виходити не з місцевої, а з загальногосподарської точки зору. Ми повинні виходити із загальносоюзного балансу високоякісних сталів і загальносоюзного балансу алюмінію, і визначити, як, з точки зору тих реальних темпів, що намічаються генеральним пляном розвитку всього Союзу, ми зможемо визначити місце, що Дніпрянський район зможе посісти в розвитку свого спеціального машинобудівництва. Чи можна зараз дати готову відповідь на ці запитання? Звичайно ні. Над цим треба попрацювати. Треба вивчити спеціальні види машинобудівництва, треба вивчити баланс високоякісних сталів у загальносоюзному балансі. Треба виробити правильну економічну концепцію розміщення всього машинобудівництва. Машинобудівництво буде не тільки темою для економічного дослідження, воно є темою для того, щоб дати програму реконструкції машинобудівництва. Мова йде за автоматизацію цього виду масового виробництва, про якнайдоцільніший баланс матеріалів, в умовах форсованого розвитку спеціального

машинобудівництва. Мова йде про якусь нову організацію виробництва, що в ньому під боком буде велика сировинна база і яке, знов же, буде в центрі району великого попиту, (Донбас, металургія, транспорт залізничий і водний, автомобільний парк і сільське господарство цього району).

Друга галузь промисловости, що нею ми будемо займатися, — це хемія. Щодо хемії перед нами стоять от які питання. Перше питання — це максимальне використання місцевих сировинних ресурсів. Подруге — ми повинні на основі потужної енергетичної бази розвивати ті галузі хемії, що є найбільш електроємні. Потрете, ми повинні скористати з переваг комбінованого виробництва, щоб до технічно досяжної межі обробити послідки всіх ланок виробництва, як металургійного, так і сільсько-господарського. Нарешті, хемічна промисловість має стати потужним фактором нової техніки усупільненого сільського господарства, в боротьбі за високу врожайність і агротехнічну культуру. От, приблизно, принципи питання хемічної промисловости.

Як ми повинні їх розв'язати? Насамперед треба бути в курсі цих досягнень, які є в теорії й практиці хемічної технології. Друге, — треба бути в курсі всіх сировинних ресурсів, які є в цьому районі. Трете — треба бути в курсі тих, вже намічених виробничих підприємств, що включені до Дніпрянського комбінату. Треба з найбільшою сміливістю поставити питання про використання послідків виробництва, з тим щоб з найбільшою послідовністю ув'язати всі ці виробничі ланки цього району. Треба сміливо ставити питання культивування нових елементів у сільському господарстві, нових виробництв, що в поєднанні з хемією зміцнять нашу сировинну незалежність.

Чи зможемо ми цю тему опанувати? Треба сказати, що ця тема надзвичайно велика і надзвичайно відповідальна. Вона відповідальна і через свою новість, в постановці ряду конкретних питань хемічної технології, нових матеріалів, і використання сурогатів, послідків і т. ін. Тому над хемічною промисловістю, яка дає нам продукцію для промислового виробництва і яка являється вирішальним фактором в справі технічного озброєння і реконструкції сільського господарства, — треба багато працювати.

Хемія повинна дати таку ефективність використання матеріалів, таку можливість щодо використання і відшукування нових матеріалів, яких можна досягти тільки за умови п'яного господарства і єдності комбінованих виробничих ланок і т. ін., що базуються на рясній і дешевій електроенергії. От у чому полягає програма роботи в хемії.

Тепер про руду. Руда повинна забезпечити плян реконструкції металургії, але тут мало сказати, скільки треба добути руди. Мова йде за програму реконструкції, за механізацію, за підняття добування руди на той рівень, який би відповідав розв'язанню проблеми металургійної промисловости. Для цього треба: 1) вивчити ресурси району і їхню якісну аналізу 2) засоби збагачування, 3) найефективніші шляхи експлуатації, 4) відповідно з цим плян нового будівництва, капіталовкладень. Ми повинні використати роботи науково-дослідчих інститутів, з ними треба встановити зв'язок в роботі (Ленінград, Дніпропетровське).

Проблема технічного переустаткування, добування руди, проблема організації праці, проблема транспорту — от складні і важкі питання щодо руди, які треба опанувати.

Розв'язуючи завдання капітального будівництва, що являє особливі труднощі, треба виходити з перспектив генерального планування, маючи на увазі темпи розвитку металургії.

Щодо сільського господарства ми не ставимо перед собою завдання охопити все і дати повну п'ятирічку сільського господарства району. На

даній стадії ми такого завдання не ставимо, а вибираємо лише основні питання. Мова йде тут за те, що ми тут зможемо реалізувати можливості якнайширшої електрифікації сільського господарства, при чому можливості тут більші, ніж в інших районах. В Дніпрянському районі проводяться сміливі спроби електрифікації оранки; програма електрифікації поширюється тепер на садо-городництво, на скотарство тощо. Нам треба скласти конкретну програму, маючи на увазі і можливості концентрації і узбільшення сільсько-господарського виробництва (фактично ми вже маємо потужну одиницю в Дніпрянському районі). Отже перша частина роботи — це конкретна програма електрифікації сільського господарства у Дніпрянському районі.

Інше питання — це культури та їх розміщення в районі. Очевидно, що проблема культур в Дніпрянському районі має великі перспективи у зв'язку з новою організацією сільського господарства, зрошенням, електрифікацією, штучним видобруванням, усупільненням сільського господарства, його узбільшенням і т. і.

Зміниться енергетичний баланс сільського господарства. Якщо ми сільському господарству дамо автомобілі, трактори, електростанції, то очевидно безкінність перестане бути лихом і звільнить для інших культур ті великі площі, що тепер зайняті кормовими травами для робочої худоби.

Третє питання — скотарство. Проблема скотарства пов'язана з спеціалізацією сільського господарства, з його електрифікацією. Цьому питанню треба приділити особливу увагу, треба поставити питання організації спеціалізованих великих скотарських підприємств.

Четверте питання, що стосується сільського господарства, це питання організації. Реконструкція сільського господарства викликає такі потужні соціально-економічні зрушення, вносить такі зрушення в організаційній структурі сільського господарства, які докорінно міняють його обличчя. Організація виробництва, механізація, агро-індустріальні комбінати, організація праці, питання розміщення трудових ресурсів у сільському господарстві, новий трудовий режим, подолання сезонних коливань в організації праці, узбільшення сільського господарства, його технічне переозброєння і нова енергетична база сільського господарства — являють собою такі фактори, які відміняють на кінець майбутньої п'ятирічки увесь зовнішній вигляд і весь внутрішній лад сільського господарства.

Ми йдемо назустріч величезній проблемі ліквідації противенств між містом і селом, де грань стиратиметься не однобічно, де буде швидко піднесення і вирівнювання продукційних сил сільського господарства на рівні передових досягнень світової науки і техніки. Отже, концепція організації сільського господарства — це власне кажучи і зовнішнє і організаційне оформлення сільсько-господарського виробництва, запровадження в нього того стрункого трудового режиму, який дозволить на кінець другої п'ятирічки оголосити всьому світові про історичні досягнення нашого Союзу в справі ліквідації противенств між містом і селом.

В розділі, що присвячений сільському господарству, нам доводиться зайнятися спеціальною темою — первинним переробленням сировини.

Розвиток перероблення продуктів сільського господарства має стати не абияким фактором соціалістичної реконструкції с. г. в цілому; він через це має становити важливу частину плану електрифікації сільського господарства Дніпрянського району. Очевидно, що у нас перероблення продуктів с. г-ва піде по лінії більшої концентрації виробництва і в зв'язку з цим знайде потужніші й ефективніші форми, ніж це має місце навіть в найпередовіших країнах. Використовуючи всі переваги, які

створює єдність комбінованого виробництва району, перероблення продуктів с. г. виробництва стане потужним засобом плянового раціонального використання трудових ресурсів с. г-ва і поліпшення матеріально-побутових умов трудящих мас.

Інше питання, що характеризує зміст нашої роботи, це опрацювання загальних методологічних проблем. Те що ми почали роботу з опрацювання її методології, — цілком слушно. Але при цьому треба пам'ятати, що методологічне питання повинно ставити у щільному зв'язку з тими практичними питаннями, які ми повинні розв'язати, ато ми будемо мати, можливо, ряд гарних методологічних робіт, але не матимемо п'ятирічки Дніпрянського району. Далі нам треба мати на увазі, що ставлячи й розв'язуючи методологічні питання, ми повинні виходити не з досвіду вчорашнього дня, а з нового досвіду радянської економіки нової фази реконструкції, нового періоду розвитку продукційних сил.

Опрацювання плянкової концепції Дніпрянського району передбачає серйозну, поглиблену копотливу економічну роботу. Врахування історично перевіреного досвіду нинішньої п'ятирічки, ліній подальшого розвитку, передбачення нових закономірностей, нових зрушень, вивчення специфічних питань економіки даного району (комбінат, розміщення виробництв, зв'язки, трудові ресурси і т. ін.) — все це повинно бути складовою частиною економічного обґрунтування пляну району.

Нам доведеться, щоб розв'язати ці питання, студіювати літературу, вивчати і радянський і чужоземний досвід, зв'язатися з відомствами, з проектними організаціями, з сектором Держпляну, окремими інституціями і з окремими досвідченими особами.

Із загальних методологічних питань ми повинні виділити такі: перше — це питання техніки, технічної політики. Це питання буде темою найближчої конференції нашого інституту.

Друга тема — це питання праці. Адже те, що ми звемо економікою праці, має застарілий зміст, що не відповідає даній стадії розвитку СРСР.

Які питання входили до круга проблем економіки праці? Питання робочого дня, безробіття, зарплати, продукційности праці. Безробіття у нас немає; питання зарплати ставиться не так, як ми часто ставили раніше, з погляду питомої ваги, що її посідає пролетаріат в народньому прибуткові, бо на даній стадії розвитку нашої економіки, питання розвитку народнього прибутку мають інший вигляд. Зараз мова йде за планування робочої сили, за підготовку й розміщення її, за соціалістичну організацію праці. На другий день після того, як ми здійснимо суцільну колективізацію сільського господарства, — економіка праці виглядатиме зовсім інакше. Предмет і метода науки „економіки праці“ міняє свій вигляд.

Тут мова йде за те, що ми повинні показати новий тип робітника, розгорнуту програму соціалістичної організації праці. Ми повинні показати, як здійснитиметься гегемонія пляну в організації трудових ресурсів, їх підготовки та розподілу, як проходитиме ліквідація противенств між містом і селом, як побороватиметься противенства між промисловою і сільсько-господарською працею, між розумовою і фізичною працею, як зближатимуться ці сфери.

Одинадцять років тому в Гоелро записано думку т. Кржижановського про доцільність використання для садо-городніх робіт міської людности, — коли цю справу організувати як слід — це може бути фактором соціалістичної організації й уздоровлення праці. Візьмемо сучасну плінність робочої сили, адже вона значною мірою визначається зв'язком робітників промисловости з сільським господарством. Треба сказати, що це — негативне явище, яке треба подолати, бо інакше ми не розв'яжемо жод-

ного практичного завдання нашого будівництва. Треба використати ці явища, щоб опанувати їх, щоб з негативних явищ вийшли позитивні, тобто фактор ліквідації противенств між містом і селом, фактор піднесення с.-г. праці і фактор уздоровлення індустріальної праці. Отже мова йде за те, щоб врегулювати всі дефекти, які є в організації людської праці, дати програму соціалістичної організації праці в майбутньому п'ятиріччі на конкретному прикладі — Дніпрорайону. В промові т. Сталіна ми маємо програму щодо праці і далші шляхи нашого розвитку. В цій промові ми можемо знайти цілий ряд ідей, що стимулюють до роботи над питаннями праці у зв'язку з складанням нової п'ятирічки.

Друга тема синтетичного порядку — це освоєння самого комбінату. Аджеж ми маємо діло з комбінованим виробництвом великого району, до того ж цей район є „розмірно обмежений“ і від цього району тягнеться, по лінії технологічних зв'язків, транспорту, енергетики, економіки, — зв'язки в найближчі райони до всього народного господарства. Нам треба засвоїти що таке комбінат, які принципи його проектування, в чому полягає організаційна структура цього комбінату і які народно-господарські переваги використання цього комбінату, що тут є економічно-нового, принципово — цікавого. Ми повинні дати зразок нового, відмінного від капіталізму, комбінованого виробництва. Ми повинні дати критичну оцінку цієї господарської одиниці, дати нову позитивну програму, нову позитивну концепцію комбінату, як господарської одиниці соціалістичної системи, і на цій основі зафіксувати принципи планування комбінату.

Нарешті, ще одна тема синтетичного порядку, яку ми повинні виділити, як окрему — це проблема ефективності. Цю тему треба виділити з таких міркувань. В процесі плянової роботи бувають безконечні спори, дискусії. Чим аргументують сторони свої пропозиції? Аргументують їх тим, що це мовляв дешевше, краще, продуктивніше і. т. і. Але ми не помічаємо часто, що на нас давить досвід перейденного етапу або досвід буржуазного підприємства. Адже, шкідники часто виступали з аргументами і викладками, що доводили ефективність їхніх шкідницьких заходів, виходячи з міркувань приватно-капіталістичної господарської одиниці. Нам потрібний народно-господарський критерій, нам треба зафіксувати соціалістичні принципи визначення ефективності тих або інших реконструктивних заходів. Можна подати цілий ряд ілюстрацій і фактів, щоб це довести. І енергетична проблема і питання комбінованого господарства і т. ін. — все це повинно спиратися на якусь чітку концепцію, на якісь чіткі принципи, наші принципи ефективності реконструктивних заходів. Які тут є небезпеки при розборі конкретних плянових завдань. Насамперед є небезпека, що ми можемо комерційним інтересом або рентабельністю підмінити правильне розуміння народно-господарської ефективності. Друга небезпека в тому, що ми ефективністю, виправдуваною в рамках обмеженої господарської ланки, можемо підмінити ефективність народно-господарську. Потрете, що ми здоровий розум буржуазної науки у питанні ефективності можемо використати некритично і аргументувати ним те, що фактично є тепер не вірне. Ми повинні сказати, що у всі висновки прикладної науки ми повинні впровадити дуже важливу поправку, поправку на соціалізм; принципи ефективності повинні являти собою цілу струнку теорію, яка озброювала б тих, хто буде планувати, всіх тих, хто буде розробляти методологічну концепцію, хто буде оцінювати плян.

От приблизно перелік принципових і синтетичних тем, що до них ми повинні взятися.

В чому полягатиме практична цінність нашої роботи? Ми повинні дати, поперше, правильну економічну концепцію всього району і в окремих питаннях, про які ми говорили; подруге — ми повинні дати економічно обґрунтовані масштаби. І те і друге — і концепція і масштаби, мають бути обґрунтовані правильною революційною програмою якісних зрушень соціальної і технічної реконструкції.

Вся наша робота була б абсолютно неможлива, коли б ми не вивчали досягнень світової науки й техніки. Щоб „догнати й перегнати“ передові країни ми повинні бути в курсі передових досягнень тих галузів, тих визначальних віх, які ми будемо ставити, і використати їх на озброєння нашого соціалістичного будівництва. Ми повинні вивчити спеціальну економічну літературу Заходу, ще не оголошений у нас чужоземний досвід і потім дати самостійні поглиблені дослідження з окремих питань, на основі переваг плянової народньо-господарської системи

Після того, як ми виконаємо викладену програму робіт, — ми, як самостійна одиниця, зможемо кооперуватися з іншими інститутами, установами. Ця програма вимагає великого напруження, вимагає великої виучки і роботи.

У складанні й підготові пляну старої п'ятирічки брало участь те покоління спеціалістів, що як виявилось на кінець п'ятирічки, були нашими ворогами і шкідниками; звичайно, не вони писали п'ятирічку, але вони брали участь в опрацюванні всіх тих матеріалів, у практиці, що провадилася у зв'язку з складанням пляну Гоелро і п'ятирічки. Нову п'ятирічку писатимуть кадри, які виховала партія протягом періоду боротьби за кадри; до її складання будуть притягнені всі віддані соціалістичному будівництву спеціалісти. Якість цієї нової п'ятирічки — це буде іспит тим новим кадрам, що виховуються тепер.

Наукові робітники, які у нас є, виховані останнім періодом розгорнутої радянської наукової роботи; ми всі тримаємо іспит на уміння правильно і вчасно вчитися і навчитися, вміло поставити і науково розв'язати ці питання. Тому ми вправі сподіватися, що ті конечні умови, які потрібні для такої роботи, будуть створені.

Коли ми закінчимо наш чорновий нарис, тоді ми зможемо підбити підсумки цієї чорнової роботи і взятися до диференційованішого опрацювання окремих тем, протягом довшого терміну.

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

В. С. Мотильов. Варіанти п'ятирічки, шкідницькі теорії і радянська дійсність. 4¼ друк. арк. Ціна 35 к. Вид-во „Пролетар“. 1931 р.

Брошура В. Мотильова зосереджує увагу на критичній аналізі поглядів представників меншовицької шкідницької групи—Громана, Базарова, Гінзбурга. Тому автор в основному зупиняється на поглядах Громана й Базарова, бо „характером своєї роботи і своїх функцій Громан і Базаров висловлювалися більше за інших про природу радянського господарства та його закономірності і про зміст та методологію господарського планування. Їхні настанови й тенденції яскраво висвітлюють ідеологічні позиції переважної частини „об'єктивних“ або свідомих шкідників“.

У брошурі послідовно аналізуються погляди Громана на радянську систему господарства та її закономірності, методологія планування (за Громаном), висловлювання Базарова про завдання господарського будівництва в СРСР, погляди Базарова на проблему темпів, погляди Базарова на методологію планування, освітлюється шкідницька роль цих лідерів меншовизма при розробці перших варіантів п'ятирічного плану народно-господарського будівництва.

Аналіз від т. Мотильова поглядів Громана переконує читача в тому, що „теорія“ Громана про радянську систему господарства і її закономірності, яка ставила за найвищий принцип економічної політики досягнення й підтрим рівноваги у всій народно-господарській системі, „означала по суті рабську покору перед тими співвідношеннями величин народного господарства, що існували в царській Росії, що „справжній зміст його теорії емпіричних закономірностей полягав в обороні дореволюційної структури народного господарства, у боротьбі проти тих змін у співвідношеннях величин у народному господарстві, що їх зумовлює соціалістичне будівництво“. „Теорія“ Громана у питаннях планування про те, що «примат належить генетичному поглядові» (Громан)—доводить т. Мотильов—„являла собою по суті обґрунтування «примату» тих сил і тенденцій, що їх породжував у нашій країні капіталістичний уклад. У питанні «хто кого» Громан виразно ставав на бік капіталізму, виступаючи за його оборону й агента».

Аналіз поглядів Базарова приводить до того ж висновку.

Базаров «доводив» неодноразово, що розвиток продукційних сил країни не сполучний з усуспільненням (з процесом соціалізації) й він підпорядкував процесові розвитку продукційних сил процеси усуспільнення в країні.

Тим самим Базаров боронив відступ перед капіталістичними елементами країни. «За вирішальних періодів загострення класової боротьби позиція Базарова мав приводити до капітуляції перед куркулем і непманом».

Базаров стояв за такий шлях економічного „розвитку“ країни, який би фактично обернув СРСР лише на додаток світового капіталістичного господарства.

Базаров відкидав, як справжній прислужник капіталізму, як прислужник зрадницького II Інтернаціоналу, які б то не було переваги радянської господарської системи, що буде соціалізм, перед системою капіталізму, він одкидав погляд Леніна на те, що вже на сучасній фазі «капіталізм з прогресивного став реакційним» (Ленін).

Базаров разом з Вандервельде и К⁰, разом з нашими правими ухильниками, розбитими партією, твердив що капіталістична господарська система перейшла тепер у фазу „організованого капіталізму“. Базаров боровся, як і інші шкідники, проти більшовицьких темпів зросту соціалістичного сектора народного господарства, стояв на позиції захисту вільного розвитку куркульства і мав повний контакт в цих питаннях з Кондратьєвим, Макаровим, Юровським і інш. ідеологами шкідницької партії „кондратьєвців“ і ідеологами «рамзиновшини».

Цікаво підкреслити, як про це докладно розказує т. Мотильов у своїй брошурі, що Базаров боронив ту ж таки «теорію» загасної кривої темпів зросту народного господарства Союзу в роки реконструктивного періоду, яку боронили троцькисти.

Аналізуючи перші варіанти п'ятирічки, т. Мотильов примушений констатувати, що цю «теорію» боронили і де хто з комуністів (напр. т. Струмлін).

Партія винесла велику боротьбу із впливом шкідницьких і опортуністичних елементів у планових і регулюючих органах при розробці п'ятирічного плану. Висхідна крива темпів зростання була вперше запроєктована лише у шостому варіанті ВРНГ.

Така ж крива була вперше запроєктована лише у п'ятому варіанті п'ятирічки Держплану.

«Цей факт показує, який великий і значний був тиск шкідливих настанов і уяв у наших планових апаратах у питанні про можливість нашого розвитку, що їх відкривають переваги нашої радянської системи. Все ж партійне керівництво пододало ті тенденції, і ідея висхідної кривої темпів приросту продукції остаточно перемогла в плануванні».

Як відомо, і намічення останнього варіанту п'ятирічки—так званого оптимального варіанту—були перебільшені вже в перші два роки реалізації п'ятирічного плану. Це вказує на те, що й в оптимальному варіанті запроєктовані мінімальні завдання.

В чому ж тоді одна з основних помилок, яка привела до запроєктування і в оптимальному варіанті п'ятирічки мінімальних завдань?

Тов. Мотильов цілком правильно вбачає цю помилку в применшенні можливого розміру нагромаджень і розміру капітальних вкладень.

Справді, вже в перші два роки п'ятирічки розмір капітальних вкладень виявився вищий за намічений п'ятирічкою. На 1931 р.—третій рік п'ятирічки—капітальні вкладення намічені, як відомо з контрольних цифр на цей рік, так само із значним перевищенням намічення на цей рік п'ятирічного плану. В наслідок чого виявилась можливість здійснити більші, ніж це намічалось п'ятирічним планом, вкладення? В наслідок значніших, ніж це передбачалось за планом, нагромаджень в країні і переважного використання цих нагромаджень з метою соціалістичної індустрії зації.

Тов. Мотильов загрожує у брошурі (останні її розділи) питання про те, що і в останні два роки п'ятирічки—1932 і 1933 р.р. треба робити капітальні вкладення все більш підвищеними темпами. «Насамперед цього вимагає завдання наздогнати й випередити передові капіталістичні країни. Лише за умови дальшого зростання капітальних вкладень у промисловість збільшуваними темпами це завдання можна здійснити за найкоротший час. Далі, без значного зростання капітальних вкладень у промисловість за останні два роки другого п'ятиріччя може відстати у своєму зростанні від вимог, які ставлять перед нею».

Безперервне підвищення суми капітальних вкладень у промисловість провадитиметься і зі зростанням вкладень в інші галузі народного господарства, тому що в надрах самої промисловості ми повинні й можемо мати процес безперервного зростання темпів капітального нагромадження на базі зростаючих якісних показників.

Треба повною мірою оцінити значення боротьби за якісні показники. Тов. Мотильов нагадує, що «з ростом абсолютного обсягу гуртової продукції промисловості сума додаткового нагромадження від зниження собівартості має відповідно збільшуватися. Останнього року п'ятирічки кожний відсоток зниженої собівартості даватиме вже понад 300 млн. крб. додаткового нагромадження на рік» (підкреслено нами.—І. Тк.) А тому зниження собівартості уможливує додаткові капіталовкладення без будь-якого погіршення стану трудящих мас» І «якщо за наступних років посиляти темпи зниження собівартості, то можна в такий спосіб мати додаткові кошти для посилення вкладень у промисловість».

Чи є у нас, в СРСР, об'єктивні можливості все зростаючих темпів зниження собівартості? Такі можливості ми маємо. Їх визначають міцний процес капітального будівництва «процес технічної реконструкції народного господарства. Саме тому, що ми маємо можливість провадити капітальне будівництво на основі вищих досягнень світової техніки, перенесення в СРСР технічних досягнень цих (капіталістичних—І. Тк.) країн має, очевидно, створити можливість гострого скокуватого зниження собівартості».

Опортуністи різних мастей заперечують проти можливості зростання темпів зниження собівартості. Вони посилюються при цьому на факти неповної реалізації планових завдань в галузі зниження собівартості в перші два роки п'ятирічки.

Тов. Мотильов обгрунтовано підкреслює помилковість подібних посилянь тому, що «труднощі зниження собівартості мають безумовно тимчасовий характер. Перші реконструктивні роки є період первинного надбання досвіду знань, навичок... Взагалі в міру надбання в цьому напрямку досвіду, навичок, знань, завдання знизити собівартість істотно полегшуватимуться. Розвиток соціалістичного змагання, ударництва й інших форм соціалістичної праці, створює нові стимули для зусиль у напрямку якісного зростання».

Оже з опортуністичними наскоками у розв'язанні проблеми зниження собівартості промпродукції і боротьби за підвищення всіх якісних показників роботи промисловості треба проводити рішучу боротьбу.

Брошура т. Мотильова, яка викриває шкідливі настанови в основних планових проблемах, пояснює як ці настанови об'єктивно підтримуються всіма антипартійними угрупованнями, загострює увагу читача на проблемі темпів зростання соціалістичного господарства Союзу, приковує увагу читача до найактуальнішої політично-економічної проблеми—проблеми зниження собівартості промпродукції (і зв'язаної з нею проблеми зростання внутрішньо-промислового нагромадження),—ця брошура заслуговує на те щоб її рекомендувати широкому колу читачів.

Ів Ткачев.

Гуревич, А. М. и Розенблюм Б. Д. *Демпинг и „демпинг“*. Стор. 102. Ціна 40 коп. Видавництво „Пролетар“. 1931 р.

Брошура, як це визначає передмова, ставить собі завдання дати читачеві елементарне уявлення про суть капіталістичного демпінгу, його місце та роль в міжнародній торгівлі і торговій політиці доби монополістичного капіталізму, і в світлі цієї аналізи розібрати аргументацію, що її висувають деякі імперіялістичні держави та буржуазні економісти й політики проти радянського експорту*.

Завдання, поставлене перед авторами брошури, достатньою мірою складне. Складність його пояснюється тим, що марксистська економічна література не приділяла досі потрібної і достатньої уваги проблемам демпінгу і загальним питанням міжнародної торгівлі та торгової політики доби монополістичного капіталізму. Тимчасом заходить безперечна конечність нашої наукової і економічної думки, якнайглибше зацікавитися всіма елементами торгової політики монополістичного капіталізму, бо торгова політика сучасних держав стала торговою політикою монополістичних організацій. Вивчення сучасної світової економічної кризи призводить нас до вивчення кризи торгової політики капіталістичного світу. Торгова політика капіталізму на сучаснім його етапі є відбиттям загинання всієї капіталістичної системи. Цілоком правий один з наших економістів, Ю. Гольдштейн, коли підкреслює: „У зверхпротекціонізмі, в так званому „адміністративному протекціонізмі“, в поширенні арсеналу заходів, уживаних для впливу на зовнішню торгівлю, для зміни її характеру й напрямку, в безпосередніх виступах монополістичних організацій, в усіх переговорах і при укладанні договорів, — як основні вирішальні суб'єкти торгової політики, виявляються характерні риси нового етапу торгової політики, яка відповідає монополістичній стадії розвитку капіталізму. Але те, що на цьому етапі розвитку торгової політики відбувається гарячкова зміна постанов, постійний перегляд договорів та угод, неможливість спинитися на чому небудь певному, безнастанне шукання нових шляхів, знаходження нових засобів, протичинних попереднім і застосування яких касує все інше, безпорадність держави провадити тверду лінію в торгівлі — є виявом загинання світової торгівлі і кризи торгової політики“*).

Змагаючи до ослаблення кризи перепродукції — явища, що набирає виключно гостроти в період монополістичного капіталізму, монополістичні об'єднання прагнуть до поширення виходу на зовнішні ринки. Внутрішній ринок, „за величезного повсюдного зниження загального добробуту та павперизації трудящих мас, в умовах коли закінчено поділ світу між найбільшими імперіялістичними державами“ — не дає змоги на ньому розв'язати проблему кризи перепродукції.

Вихід на зовнішні ринки монополістичні об'єднання провадять по цінах, які не забезпечують їм (об'єднанням) того зиску, що його вони звикли діставати на внутрішньому ринку. Здійснюється політика подвійних цін, або політика демпінгу.

Чи є демпінг випадковий момент того, або того монополістичного об'єднання в боротьбі за світовий ринок? Чи є демпінг тимчасовий засіб? На ці запитання автори дають негативну відповідь. Демпінг — система зовнішньо-торгової політики, можлива й конечна тільки в умовах монополістичного капіталізму. „Здемпвлений продаж за кордоном втрачає риси стратегічного заходу, визначуваного кон'юктурою, або тимчасовими кон'юктурними плямами експортера, зв'язаними з перехідною обстановкою, а стає головним знаряддям зовнішньо-торгової політики доби монополістичного капіталізму для боротьби на світовому ринку і забезпечення переваги монополії на внутрішньому ринку“.

Монополістичний капіталізм довоєнного періоду вступив у смугу загальної кризи капіталізму. Відбувається зростання всіх протигенств, капіталістичного світу. На ринках збуту все гостріше скредаються основні антагонізми капіталізму. Ринок (внутрішній) найбільших капіталістичних країн все систематичніше звужується. Міжнародна заборгованість зокрема висуває конечність посиленого виходу на зовнішній ринок для врегулювання міжнародної заборгованості, оплати позик.

Проте демпінг внутрішньо-суперечний, він лише загострює і посилює основні протигенства, притаманні капіталізму. „Демпінг загострює міждержавні протигенства капіталізму на арені світового ринку, збільшує нерівн мірність капіталістичного розвитку окремих країн, посилює до краю мигну війну між країнами, провокує підвищення митних бар'єрів і ще більше балканізує міжнародну торгівлю“.

Бувши гальмом для індустріального розвитку нових країн, демпінг мобілізує величезний вибуховий матеріал в кадрах капіталістичного суспільства. Являючи собою війну економічну, дуже схожу і методами і способами свого застосування з грандіозними воєнними операціями, демпінг служить лише прелюдією до війни, знаряддям до нової імперіялістичної війни, що лишає далеко позад себе своє руйну і нищівною силою всі минулі війни, що їх знало коли небудь людство“ (підкреслення наше — НС.).

Чому демпінг приводить до посилення наступу на робітничу класу, загострює на соціально-класові протигенства? Тому що капіталізму треба створити фонди, які б

*) Ю. Гольдштейн. „Кризис мировой торговли и кризис торговой политики“. — „За Индустриализацию“ з 29 травня 1931 р.

дозволили б йому вести боротьбу на зовнішньому ринку *) Між усупільненням виробництва, що зростає в результаті демпінгу, (демпінг посилює монополію, поширює процес картелювання та комбінування підприємств) і приватним привласненням збільшує протинвенство. На національних ринках загострюється протинвенство між взаємозалежними галузями промисловости, бо конкурентоздатність і демпінгоздатність одних галузів індустрії зменшується через демпінгування інших.

Гарна „організованість“ монополістичного капіталізму! Ідеологи теорії організованого капіталізму надто мало здавали собі справу з оцінки демпінгу, як фактора посилення деградації і прискорення гниття повоєнного монополістичного капіталізму.

Демпінг є потужним наступальним засобом на зовнішньому ринку. Кризовий стан повоєнного монополістичного капіталізму зумовлює невпинний ріст демпінгу. Але „демпінг не тільки не сприяє виходові з капіталістичної перепродукції й кризи збуту, а ще більше звужує ринок і тим загострює капіталістичні суперечности. Демпінг як і зверхпротекціонізм прискорює процес загнивання капіталізму і приближення його до краю“.

Демпінг пов'язується з монополістичним зверхпротекціонізмом. Останній виявляється головню в тім, що митна політика з оборонної перетворилася в наступальну. Шлярокого застосування почали набирати преференційні мита. Регіональні митні спілки укладаються все частіше. Відмирає принцип найбільшого сприяння. Залізничний преференційний тариф різко стимулює демпінг. В цьому ж таки напрямі діє повернення податку, акцизу і мит, що набрало останнім часом величезних розмірів“. Ступінь індивідуалізації і різностатности засобів захочування, і ми скажемо просто, провокування демпінгу, дійсно величезний... Спільним для всієї цієї рясноти засобів є те, що всі вони мають за своє основне і єдине джерело посередній додажок на споживача у формі високих внутрішніх цін і насамперед на широкі маси трудової людности“.

Монополістичний характер капіталістичних організацій, що здійснюють демпінг, дозволяють їм (організаціям) підтримувати високий рівень внутрішніх цін експортуючої країни, дістаючи надприбутки. Цей високий рівень внутрішніх цін „пов'язується з експортними цінами на ті ж таки товари і за тих самих умов, далеконижчими, ніж ціни виробництва експортуючої країни, або навіть, і це надто характерно для сучасного демпінгу, — далеко нижчими, ніж виробничі витрати експортуючої країни“ (підкреслення автора книги).

Друга частина роботи А. Гуревича — Д. Розенблюма присвячена роз'ясненню того, чому радянський експорт не є демпінгом. Наша преса у свій час, під час так званої „демпінгової кампанії“ проти СРСР, відповідною мірою спинилася на аналізі нашого експорту, показала, що нашому експортові абсолютно чужі риси демпінгової політики монополістичного капіталізму. Немає тому радії спинятися тут на всій аналізі, що наводиться в розглянутій роботі. Відзначимо лише деякі моменти, що на наш погляд досі в нашій пресі не знайшли заслуженої уваги.

Дехто з керівників „демпінгової кампанії“ проти СРСР висував обвинувачення, що Союз „порушує міжнародний поділ праці“. Характерний цинізм цього обвинувачення полягає в тому, що заступники так званого „міжнародного поділу праці“ виходять з тієї засади, що нормальний є той поділ країн на експлуататорів і експлуатованих, на колонізаторів і колонізованих, який створила капіталістична хижацька система — система імперіалізму. В такому „міжнародному поділу праці“ СРСР, звичайно, не бере і не збирається брати участі. Зростання радянського експорту пояснюється виключно зростанням господарств Союзу із зростанням потреб його в імпорті для забезпечення перемоги соціалістичної індустріалізації. Буржуазні теоретики і політики не раз висловлювались за konieczність відновлення купівельної спроможности СРСР, але вони дуже неграмотно уявляли собі це відновлення без відновлення СРСР, як експортера. Звідси — цілком перекручені уявлення у панів капіталістів про те економічне співробітництво між СРСР і капіталістичним світом, що про нього зокрема говорилося на економічній конференції Ліги націй в 1927 р. Уявлення, які приводять до того, що СРСР мав бути аграрним придатком, експлуатованим однобічно ринком, для світової буржуазії. Цікава концепція про „міжнародний поділ праці“!... Автори тому цілком переконано підкреслюють. „Річ загально відома, що зовнішньо-торговий обмін між окремими країнами в основному визначається міжнародним поділом праці. Цей поділ праці, як відомо, породжується в певній мірі, що з розвитком капіталістичного суспільства чим раз послаблюється, природньо-географічним фактором (розподіл природних багатств) і особливо — соціально економічним фактором (рівень розвитку продукційних сил, поділ країн на місто і село у світовому масштабі і т. ін.).

Вплив соціально-економічного фактора на міжнародний поділ праці перебуває в безпосередньому зв'язку з законом нерівномірного розвитку капіталізму, що його викрив

*) Автори відзначають, що демпінг викликає не тільки наступ на робітничу класу демпінгуючої країни, а й на робітничу класу країни, що підпадає демпінгові... „Різниця між демпінгованими цінами в країні, що імпортує, лишається... цілком в кишенях буржуазії і не доходять до роздрібних цін“.

Ленін. Проте, було б наївно вбачати в цьому міжнародному поділі праці якийсь гармонічний поділ світових виробництв між окремими країнами. Міжнародний поділ праці в найменшій мірі є природний. Іменно, переважно в ньому значення соціально-економічного фактора приводить до створення такого становища, коли країни з високим рівнем розвитку продукційних сил є суб'єктами країн відсталих. Міжнародний поділ праці не гармонічне поєднання міжнародних інтересів, а безпосередній відбиток протиріччя сучасної капіталістичної системи" (підкреслення наше — Н. С.).

Радянському Союзові, не знайомому ні з капіталістичними монополіями і картельною рентою, ні з обов'язковими для капіталістичної системи кризами перепродукції і кризами ринку, політика демпінгу є чужа. Протиположно капіталістичним рынкам, наш ринок досі відчуває гостру нестачу проитоварів. Наша політика цін — політика невпинного зниження цін. Внутрішній ринок не є джерелом, що доповнює нагромадження на зовнішніх рынках. „...Політика покриття втрат на експорті коштом внутрішнього ринку взагалі суперечить внутрішній торговій політиці Союзу“. Наші витрати виробництва, в наслідок значних переваг соціалістичної господарської системи перед капіталістичною, значно нижчі від тих, що відомі капіталістичним підприємствам. Звідси можливість, мавши певний зиск, конкурувати на зовнішніх рынках з монополістичними капіталістичними об'єднаннями. Ця можливість конкуренції приводить до сказу імперіалістичні сили всього світу, посилюючи наступальні тенденції капіталістичного світу проти СРСР, що будувє соціалізм.

Брошура М. Гуревича і Б. Розенблюма є добрий посібник для вивчення демпінгової політики монополістичного капіталізму. Ослаблення „демпінгової кампанії проти“ СРСР на даному етапі не повинно послабляти нашого інтересу до вивчення проблеми демпінгу, як проблеми одної з найважливіших ланок торгової політики капіталізму доби його загинання.

Н. С-ов.

Збірник статистично-економічних відомостей про торгівлю України 1925-26—1929-30 р. р. Держплан УСРР Секція обміну та розподілу. Харків. Держвидав „Господарство України“ 1931.

Збірник матеріалів статистики торгівлі, виданий Укрдержпланом, є, без сумніву, значним явищем у нашій статистичній літературі.

Якщо не помиляємось, тут ми маємо першу спробу не тільки на Україні, але й у Союзі, дати систематичний звіт матеріалів, які характеризують економіку нашого обміну.

Ті видання з торгової статистики, які виходили досі, освідлювали лише певні частини, окремі ділянки торгівлі: рух торговельної мережі, рух цін, ярмарки тощо. Щодо цього статистика обміну значно відстала од промислової, де ми маємо капітальні роботи ЦСУ СРСР (під ред. М. Сміт), од транспортної статистики, сільсько-господарської і т. ін.

Робота Укрдержплану, як перша спроба дати зведені дані з галузі торгівлі, що охоплюють весь процес товарного обігу, починаючи з питання про матеріальну базу торгівлі і про товарове постачання країни і закінчуючи характеристикою бюджетів населення, заслуговує в цих умовах особливої уваги.

Збірник містить матеріал з 1925-26 р. до 1929-30 р., при чому до низки показників притягнуто також дані починаючи з 1923-24 р.

Треба відмітити ту велику й складну роботу, яку довелося проробити упорядникам збірника, щоб довести весь цей матеріал до порівняльного вигляду. Як відомо, форми й методи обліку в торгівлі, колі облічених об'єктів, розрізи розроблення і т. ін. безперервно змінювалися протягом останніх років, і доведення до порівняного вигляду всього цього різноманітного матеріалу є перш за все безперечною заслугою статистичного апарату Держплану.

Досить вдалими, загалом, нам видається групування даних. У перших трьох розділах (товаропровідна мережа, склади, ярмарки й базари) дається характеристика матеріальної бази торгівлі.

Тут зокрема звертають на себе увагу надзвичайно цікаві дані про розподіл мережі за групами міст, залежно від кількості жителів у них; розподіл мережі за категоріями товарів; характеристика забезпеченості мережею сільських місцевостей; дані про стан апарату і персонал держторгівлі (на жаль, немає аналогічних даних що до кооперації).

Тут же маємо коротку характеристику громадського харчування: кількість одиниць, обслуговний апарат і обіг. Складське господарство подано досить докладно й розчленовано; проте, відсутність даних про склади споживчої кооперації, одного з найбільших складовласників, до деякої міри знецінює цей розділ.

Щодо ярмарків переведено цікаве порівняння 1913 р. з 1927 р.; вельми багатий матеріал дають підсумки дослідження базарів, переведеного на Україну 1929 р.

Характеристики товарообігу країни дають такі розділи: обіг внутрішньої і зовнішньої торгівлі, заготівля і постачання, вантажообіг. Освітлення обігу торгівлі посідає одне з центральних місць у збірнику так повністю матеріалу, як і різноманітністю розроблених розрізів. Обіги окремих систем і ланок успішної торгівлі розподілені за групами товарів і контрагентами; розподіл за групами товарів дається і щодо приватної торгівлі.

В цьому ж розділі вміщена таблиця торговельного балансу України, а також дані про ролі окремих соціальних секторів торгівлі в придбанні товарів населенням (за матеріалами робітничих бюджетів і селянських прибутково-видатних записів).

Розділ заготівель дає матеріал про плянові заготівлі сільсько-господарської продукції в окремих районах України, баянси плянових ресурсів сільсько-господарських товарів, очевидні записи і контрактацію.

В розділі постачання освітлено: плянове промислове постачання України, централизоване робітниче постачання, а також робітниче кредитування.

Великий інтерес мають таблиці вантажообігу: транспортний баянс України і характеристика зв'язку України з іншими районами Союзу (привіз і вивіз з кореспондуванням по районах).

Фінансовий стан торгівлі освітлюють таблиці зведених баянсів кооперативної, державної і приватної торгівлі; рахунок прибутків і видатків дається, на жаль, лише щодо держторгівлі. Товарні запаси за окремими системами й ланками торгівлі і за групами товарів.

Значний інтерес має розділ витрат обігу, де переведено розподіл витрат за окремими їх розділами і за системами торгівлі.

Останній розділ — ціни й індекси.

Являючи багатством матеріалу значне досягнення радянської статистики, зокрема української статистики, збірник має все ж низку великих дефектів, звичайно властивих нашим статистичним виданням. Перебудова обліку, пристосовуючись до особливостей і вимог соціалістичного плянового господарства, проходить надзвичайно повільно; інерція старих метод збирання і розроблення матеріалів все ще тяжіє над нашими робітниками.

Ця спадщина, що нам лишилась від минулого, ще позначається і у збірнику, про який ми зараз говоримо. Тут зроблено, без сумніву, крок наперед, але повного повороту лицем до специфічних властивостей плянового господарства і завдань плянового керівництва ще немає.

Це відбивається, перш за все, на тому, що публікація матеріалів ніде не зіставляється з пляном. Виянток зроблено лише для даних про контрактацію.

Зайве доводити про користь і потребу в такого роду зіставленнях при аналізі даних плянового господарства. Треба побажати, щоб таке порівняння зробилось на дальшому невідмінному складового частиную наших статистичних публікацій.

До деякої міри збірникові властивий і інший дефект, знов-таки надто типовий для більшості видань, — все ще недостатня диференційованість даних. Захоплення середніми й суцільними величинами є старий гріх нашої статистики; боротьба із „знеособленням“ матеріалів, їх деталізація й розчленування на окремі групи об'єктів є конечні передумови, при яких можна аналізувати матеріал.

Збірник має певні досягнення у справі диференціації даних: вже не кажучи про розчленування за окремими системами й ланками торгівлі, за товарними групами і т. ін., ми зустрічаємо тут розподіл деяких даних по природньо-історичних районах України і щодо часу поквартально.

Проте, в цьому напрямі збірник потребує ще цілої низки серйозних доповнень. Одімімо найважливіші з них.

1) У відомостях про заготівлю відсутній такий важливий розділ, як розподіл заготівель за соціальними категоріями здавців: радгоспи, колгоспи, одноосібники; вельми показове для характеристики нашого обліку є те, що ця програма обумовлена всім становищем первинної звітності, оскільки в ній до останнього року не було такого розподілу. І це в той час, коли у плянових побудовах цей розподіл неодмінно провадився.

2) Слід би дати у кварталному розрізі цілий ряд величин, які мають певний інтерес для аналізу динаміки виконання плану й сезонності: заготівля, постачання, обіги, лишки (останні два показники, звичайно, коротко викладені).

3) Такий показник, як витрати обігу в роздрібній торгівлі, треба розчленувати за окремими групами закладів, залежно від розмірів обігу і від асортименту.

Великою прогалиною у збірнику є відсутність матеріалів у важливому питанні нашої торгівлі, у питанні — про реконструкцію і раціоналізацію шляхів товаропросуєння впровадження системи генеральних договорів, попередніх замовлень, тощо, які характеризували останні роки, у збірнику зовсім не освітлено; немає ніяких матеріалів про ланковість товаропросуєння.

Врешті, велика провина публікації в тому, що не досить уваги приділено роз'яснювальним приміткам. Як відомо, наші статистичні показники відрізняються цілим рядом умовностей, часто-густо відомих лише безпосередньо зв'язаним з даним питанням робітникам відомств.

Оскільки наші статистичні видання розраховані на широкі кола економістів — практиків і дослідників, і зокрема, може бути, на потреби навчання, вони, безумовно, повинні мати вичерпне визначення кожного публікованого показника.

У збірнику погано дуже докладні і ясні вказівки джерел матеріалів, але надзвичайно мало сказано про суть зазначених показників. Читачеві, який не брав часті у роботах відомств, буде, наприклад, незрозуміло, що вважати за експорт України — вивіз через українські митниці чи вивіз товарів українського походження через усі митниці Союзу? Аналогічне питання виникає і щодо імпорту. Що вважати за плянове постачання промислу: продаж верхній ґрунтовій ланці, чи продаж у роздріб? За якою ціною облічено запаси товарів: за купівельною чи продажною і т. д.

Треба сказати, що саме ця остання програма, особливо, перешкодить повністю використати збірник з навчальною метою, а в цій галузі він міг би принести безперечно велику користь.

Наєшті кілька окремих зауважень.

У збірнику про торгівлю надто потрібно було б висвітлювати питання прокооперування людности. Дається дивним, чому в розподіл імпорту за країнами походження товарів і немає експорту за країнами призначення. Треба було б висвітлити тісно зв'язане з торгівлею питання про хлібопечіння і т. ін. Ми не будемо зупинятися на інших дрібніших зауваженнях.

Повторюємо, збірник в цілому, який в перша спроба щодо видання зведених матеріалів торгівлі, має безумовний інтерес. Треба побажати, щоб Держплан і нададі видавав публікації такого роду.

Проте, треба побажати також, щоб ці збірники ще в більшій мірі були перебудовані лицем до завдань і потреб соціалістичного господарства, позбувшись як деяких типових пережитків старого в статистичній роботі, так і окремих специфічних своїх недостат.

А. Ступель

